

Ant. Markus:

Jan Helbling z Hirzenfeldu.

(1789 – 1865.)

II.

Tak seznali jsme v letmém nástinu historii rodu, z něhož narodil se v Praze dne 3. prosince 1789 Jan Nep. František Xaver Mikuláš Helbling z Hirzenfeldu. Ten vychodil nejdříve tři roky »c. k. městské vzorné školy« v Poděbradech¹⁾, pak v Brandýse n. L., načež studoval na Novoměstském gymnasiu v Praze s výborným prospěchem. R. 1805 vstoupil do »filosofie«, kdež vedle předmětů předepsaných poslouchal s nejlepším výsledkem ještě většinu nepovinných²⁾. Tehdy přilnul vzájemným upřímným přátelstvím k spolužákům Lambertu ryt. Hubatiusovi z Kotnova³⁾ a Augustinu Bartoloměji Hillemu, pozdějšímu biskupovi Litoměřickému⁴⁾. Filosofský kurs absolvoval r. 1808 a pak věnoval se na universitě studiu práv a složil předepsané zkoušky ze všech oborů mimo vědy politické.

Po skončených studiích snažil se dosáhnouti postavení, jež by mu stejně zajišťovalo existenci, jako hovělo jeho zálibám historickým. Tehdy právě zemřel jeho někdejší učitel, guberniální rada a profesor historických věd pomocných František Steinský († 8. března

¹⁾ »K. k. Podiebrader Stadtmusterschule«; podle dochovaného vysvědčení z r. 1799 měl z prospěchu, pilnosti a mravů vesměs známku první.

²⁾ Poslouchal přednášky o paedagogice, bibliografii, dějinách umění, estetice, filosofii a historických vědách pomocných

³⁾ Syn Antonína ryt. Hubatia z Kotnova, pána na Kněžicích, jež Helbling tam také navštěvoval. Viz R. Hrdlička, Hubatiové z Kotnova, str. 196 a rodinné spisy Helblingů.

⁴⁾ O vzorném a dobročinném biskupovi Hille-ovi viz Riegrův Sl. Nauč. III., 789. — Ke dni jeho kněžských druhotin 23. dubna 1860 Helbling složil a dal vytisknouti blahopřejnou báseň (německy), jejíž jeden výtisk v rod. archivu Helblingů.

1816) a na jeho místo — přes návrh profesora F. M. Titzeho, aby bylo sloučeno se stolicí všeobecných dějin — vypsán konkurs. A tak

Profesor František Steinský
Vlastní podobizna, akvarel v památníku prof. Helblinga.

Jan Helbling ucházel se o tuto profesuru žádostí ze dne 19. listopadu 1816 a podrobil se o dva dny později ústní i písemné zkoušce konkursní, v níž ze všech kandidátů obstál sám jediný⁵⁾. Ale přes to

⁵⁾ Konkursní zkouška konala se dne 21. listopadu u c. k. filosofického direktorátu. Předsedal studijní ředitel František Wilhelm infulovaný prior řádu Maltánského. Mimo Helblinga hlásili se kandidáti: Al. Uhl, c. k. profesor stylu na gymnasiu v Písku; Jos. A. Hanslík, druhý universitní kancelista; Vavř. Dlask, absol. filosof a učitel na konservatoři hudby v Praze a Jan Beitl, kaplan od Bruntálu na Moravě. Z těchto uchazečů nedostavil se prof. Uhl, kancelista Hanslík se omluvil nemocí (!) a kaplanovi Beitlovi bylo dovoleno podrobiti se zkoušce v Olomouci. Byli tedy v Praze zkoušeni toliko Dlask a Helbling. Se zkoušením počalo se o 9. hodině dopoledne. Nejdříve otevřena zapečetěná obálka, v níž byly zkušební otázky, zaslané nejvyšší dvorskou studijní komisí z Vídně. K ústnímu zodpovězení dána kandidátům na čtvrt hodiny k rozmyšlení otázka: proč u žádného východního národa se umění nepovznese k takové ideální výši, jako u Řeků? První přednášel

dosud neměl vyhráno, neboť mu vyvstal ještě konkurent velmi nebezpečný: Josef Adolf H a n s l i k, c. k. kancelista university a gymnasijsního studijního direktorátu, jenž nemocí se byl vymluvil z účasti na zkoušce konkursní, podal si dodatečně novou žádost o vypsané místo s tím odůvodněním, že podle dv. dekretu z 6. prosince 1816 mohou za učitele dosazováni býti také bez konkursního průkazu kandidáti, o jejichž schopnostech a způsobilosti direktorát jest plně

E I N L A D U N G

des

Johann Helbling Ritters v. Hirzenfeld

zu dessen

feyerlichen Einföhrung

als k. k. Professor der Alterthumskunde, Numismatik,
Diplomatik und Heraldik bei der k. k. Universität zu
Prag

am 17. Jänner 1818 im Collegio Clementino im Hörsaale der
Physik um 10 Uhr.

Pozvánka k uvedení Jana Helblinga z Hirzenfeldu
v úřad profesorský dne 17. ledna 1818.

Reprodukce podle originálu v majetku Dr. V. Helblinga.

přesvědčen. A protože Hanslik se již byl prakticky osvědčil jako někdejší preceptor mladých knížat z Lobkowicz, nezbylo studijnímu direktorátu, než navrhnouti tohoto uchazeče na místě prvého, kdežto Helbling musil ustoupiti na místo druhé. Nicméně císařské rozhodnutí ze dne 15. listopadu 1817 vyznělo ve prospěch Helblingův, jenž tedy jmenován na Pražské universitě nástupcem prof. Stein-

Dlask, jenž mluvil 4 minuty, po té Helbling vykládal po 20 minut. Načež byla zkouška písemná, k níž kandidáti obdrželi tyto tři otázky:

1. Čím liší se obecný sloh od slohu listin? a v jaké periody se dělí diplomatika?

2. U kterého národa nejdříve vešly v užívání zbraň a zbroj, a jak z těchto povstaly znaky heraldické.

3. Z jakých kovů razili peníze staří Řekové a Římané? Důkaz budiž proveden uvedením autentických mincí!

Na vypracování odpovědi bez použití jakýchkoliv pomůcek měli kandidáti 12 hodin času, při čemž v nepřetržitém dozoru střídali se členové zkušební komise, mezi nimiž nalézáme známá jména profesorů B. Bolzana, Al. Klara

ského pro diplomatiku, heraldiku, numismatiku a archaeologii se služným ročních šest set zlatých bez nároku na další postup. Již 8. ledna 1818 skládal Helbling na guberniu předešnou profesorskou přísahu, a dne 17. téhož měsíce představen o 10. hodině dopolední posluchačům II. ročníku filosofie c. k. ředitelem filosofického studia,

Johann N. Helbling, Ritter v. Hirzenfeld,

P. L. öffentlicher ordentlicher Professor

Alterthumskunde, Numismatik, Diplomatie und Heraldik

an der Carl-Ferdinandischen prager Universität,

Kündigt hiemit an: daß er den ten November um 10 Uhr vormittags im Hörsale des dritten philosophischen Jahrganges seine Vorlesungen, und zwar: über

Alterthumskunde und Numismatik

im ersten, dann

Diplomatie und Heraldik

im zweitem Semester;

für Hörer der Philosophie des dritten Jahres; oder auch jene, welche bereits den ganzen philosophischen Lehrkurs zurückgelegt haben, eröffnen, und selbe jeden Dienstag und Samstag um 10 Uhr, bis zur Beendigung des ganzen Lehrkurses fortsetzen werde.

Prag den ten November 182

Blanket na ohlašování přednášek prof. Helblinga z Hirzenfeldu.
Originál v majetku Dr. Vilibalda Helblinga.

převorem Františkem Wilhelmem. Po přečtení jmenovacího dekretu aktuařem university měl studijní ředitel promluvu, po níž profesor Helbling proslovil svoji první přednášku.

Tehdy byly pomocné vědy historické pro posluchače universitní povinné. Prof. Helbling přednášel v každém semestru dvě hodiny týdně. Střídavě četl jedno půlletí diplomatiku a heraldiku,

a Jana Nejedlého. — Výsledek zkoušky ústní i písemné u Blaska i Beitla zněl na nezpůsobnost, kdežto u Helblinga se komise vyjádřila: „... obgleich keiner von diesen drey Konkurrenten hinlängliche Proben von der zu diesem Lehramte erforderlichen Ausbildung, Kenntniss altklassischer Sprachen und Literatur befriedigend dargebracht hat, so hat doch Johann Helbling von Hirzenfeld aus diesen Lehramtskandidaten am meisten gute Anlagen, scharfe Urtheilskraft, Gewandtheit im Ausdrucke, Lektur, Eifer, Fleiss und Vertraulichkeit mit diesen Lehrgegenständen bewiesen und die Hoffnung begründet, dass er das ihm noch Abgängige nachholen und somit an Gehalt und Interesse als an Lebendigkeit und Fertigkeit gewinnen und gemeinnützig werden könne.“ Proto tedy Helbling navržen k jmenování.

druhé zase archaeologii a numismatiku. Bylo to docela v duchu doby a přísně předepsaných směrnic, že přednášel podle tištěných příruček, namnoze již několik desítek starých. Tak přednášel chronologii podle Gruberovy »Diplomatische Zeitkunde« z r. 1784 a Gattererova »Abriss der Chronologie« z r. 1777, genealogii pak podle rovněž Gattererovy příručky »Abriss der praktischen Genealogie« z r. 1788. Jenom v zimním půlletí 1826/27 četl »Úvod do numismatiky« podle vlastního nárysu, jenž ovšem napřed musil býti schválen studijní komisí⁶⁾. Sám uvádí později mezi pomůckami, jichž ku svým přednáškám užíval, Champollionovu »Palaeographie des classiques latins« z r. 1839, šlechtická lexika od Zedlitze (1836) a Megerle v. Mühlfeld (1836), Bienenfeldovu »Heraldik« (1846) a Bendovu »Wappenwissenschaft« (1849), Namestníkuv »Wappen- und Adelsbeweis« (1824), Trésor numismatique (Paris 1834) a Lele-velovu »Numismatique de moyen âge« (Paris 1835), a zasazoval se, aby tato i jiná odborná díla byla opatřena do universitní knihovny. O vnitřním obsahu jeho přednášek jejich ceně vědecké můžeme si na základě řečeného učiniti jakousi představu — nedopídili jsme se ovšem autentického textu ani jedině, jen víme, že mnoho bylo vytýkáno jim po stránce vnější, o čem ještě uslyšíme. Tolik však možno říci, že prof. Helbling úsilovně se snažil, aby posluchačům svým umožnil názornost, která v diplomacie, sfragistice, heraldice a numismatice jest přece tak důležitá. Universita ovšem potřebných pomůcek neměla, a proto Helbling sám z vlastních skrovných prostředků sbíral listiny, pečeti, znaky i mince, takže ve svém bytě měl celé museum a sbírek těchto používal k demonstracím při svých přednáškách. Jeho sbírka znaků byla tak znamenitá, že nerozpakoval se honositi se jí veřejně⁷⁾. Zvláštní jeho záliba platila však numismatice, a proto snažil se, aby universitě Pražské podle vzorů vysokých učilišť, především Vídeňského, dostalo se také kabinetu mincí⁸⁾. Jeho návrhu dostalo se 19. ledna 1823

⁶⁾ Dr. Karel Kazhunda, *Dvě kapitoly z dějin »stolice dějin« na Pražské universitě*. Pekařův Sborník, 1930, II, str. 315/16.

⁷⁾ Handbuch für das Königreich Böhmen, r. 1844, str. 400 a ročníky následující.

⁸⁾ Po létech — 1849 — připomíná prof. Helbling ve svých rodinných zápiscích, jak povzněl výuku numismatice: »Während früher der Münzkunde als einem Anhängsel der Altertumskunde nur 2 oder 3 Stunden gewidmet wurden, wurde dieser Wissenschaft nun ein volles Jahr gewidmet, wozu noch die Hilfsmittel des k. k. Münzkabinetts die Vorlesungen belebten.« Snad nebude od místa poznamenati tuto posluchače, kteří ve školním roce 1826 navštěvovali Helblingovy přednášky o numismatice a přihlásili se ke zkoušce, jak je nacházíme v písemnostech rodiny: do kursu přihlásilo se 23 frekventantů, z nichž ke zkoušce se přihlásila toliko polovina (14), totiž: Fr. Hantsch, star 19 let, rod. z Jičína, s. tamn. řešetáře Karla H., filosof II. ročníku; Ign. Herzog, 24 l., r. z Terezína, fil. II. r.; Ferd. Laufberger, 21 l. z Křince, právník I. a jeho bratr František, 19 l.,

císařského schválení a na zřízení sbírky numismatické povolena dotace 1.200 zlatých, splatných ve čtyřech po sobě jdoucích ročních lhůtách po 300 zlatých. Vybudování tohoto kabinetu věnoval se prof. Helbling s velikou horlivostí. Aby svůj úkol splnil co nejlépe, zamýšlel hned o prázdninách 1823 podniknouti cestu do Vídně, chtěje rozšířiti prakticky svoje vědomosti shlédnutím vědeckých sbírek i uměleckých pokladů tamních, zvláště proslulého císařského kabinetu mincovního a archaeologického. Na takovou cestu arcitř nestačily jeho běžné příjmy, a proto žádal 22. července 1823 o zálohu — gubernium bylo ochotno vyhověti, opatří-li si žadatel napřed dovolení k takovéto cestě u c. k. dvorské kanceláře. Ze spisů není zjevné, zda Helbling o toto povolení se ucházel a dostal-li se skutečně do Vídně, ale není pochyby, že numismatickému kabinetu universitnímu věnoval mnoho zájmu a pilné práce, když po prvních desíti letech čítala již na čtyři tisíce kusů. Mnoho pro sbírku získal z mincovny, kdež s nevšední obětavostí a nešetřě zraku prohlédl tisíce mincí; rovněž dosáhl, že soudy měly jej uvědomovati o pozůstalostech, v nichž byly mince, aby ty, jež pokládal za důležité, mohl získati universitní sbírce. Po delším úředním jednání vymohl si též dovolení na pořízení velké skříně na stále vzrůstající kolekci; později musila býti opatřena ještě skříň druhá — obě měly půl druhého sta zásuvek. Ale nepodařilo se Helblingovi, aby pro mincovní kabinet určena byla zvláštní místnost, jako ji měly kabinet y jiné. Numismatická sbírka stále zůstávala v zasedací síni filosofické fakulty, v níž se odbývaly i konkursní zkoušky a rigorosa, takže tu neměl ani dostatek klidu k práci, ani nemohl se jí věnovati kdykoliv by se mu to bylo hodilo. Širší přístupnost místnosti této ztěžovala mu také práci tím, že odcházej e musil pokaždé vše uklízet i a pozavírat i. Těmito těžkostmi vedle menšího organizačního nadání Helblingova můžeme si vysvětliti nesnáze, jež měl při konečné katalogisaci této sbírky, která v roce 1859, kdy ji odevzdával svému nástupci Václavovi Hankovi, čítala 10.490 inventárních kusů. Při poměrné omezenosti prostředků — po vyčerpání základní dotace 1200 zl. povoleno r. 1835 a 1845 vždy na deset dalších let po padesáti zlatých — byl to zajisté úspěch velmi záslužný, kdyžt ě sbírka

z Jičínovsi, právník I. r., oba synové Ferdinanda L., justiciáře ve Vokšicích; Bedř. L e e d e r e r, 19 l. z Prahy, syn Václ. L., gubern. sekretáře, právn. I.; jeho bratr Vilém L., 17 l. filos. I.; Jos. J ö s c h n e r, 17 l. z Kadaně, s. tamn. měst. Ant. L., filos. I.; Frant. P a r t l, 20 l., filos. II. a Jan, 23 l., posl. svob. předmětů, oba z Kadaně, synové mistra obuvn. Josefa P.; Václav R o h r e r, 19 l. z Vimperka, syn tamn. ředitele punství a justiciáře Josefa R., právn. I.; Štěpán S ü s s, 25 l. ze Soběchlebu (Oberklees), syn Josefa S., hostinského, hohoslovec IV. z kláš. Oseckého; Jan T o m i č e k, 19 l. z Branné (Bydž.), s. Ignáce, tkadlce, fil. I.; Jan V a n i č e k, 21 l. z Dolní Branné (Hennersdorf. Bydž.), syn Jana, rolníka, právn. I.; Ladislav Z a h r á d k a, 21 l. z Vídně, syn Josefa, klíčníka v Jincích, fil. I.

prof. Helblingem pořízená honosila se netoliko počtem, nýbrž i hodnotou jednotlivých mincí. Zastoupeny tu byly vzácnější mince antické i středověké, mince zlaté, stříbrné, měděné i cínové a olovené, ba i jedna kožená. Práce, kterou na tomto úseku prof. Helbling vykonal, doznala též veřejného ocenění v tisku, a vědecktí pracovníci těžili z materiálu jím nasbíraného⁹⁾. Tvůrce universitního kabinetu mincí sám také chtěl vědecky zužitkovati svoje poznatky získané při zakládání a správě jeho. Jak seznáváme ze zanechaných poznámek Helblingových, pracoval na díle »Wissenschaftliche Begründung der Numismatik«, jemuž mělo následovati podrobné další o numismatice, ale zůstalo nepochybně jen při zamýšleném plánu.

Celkem literární činnost profesora Helblinga nebyla veliká. Sám si toho byl vědom a vysvětluje to tím, že se snažil o to, aby jeho práce byly hodnotné. Vskutku prý také všechna jeho tištěná pojednání nedoznala nepříznivé kritiky, mimo jediné o Napoleonovi z roku 1817. V prvním ročníku německého časopisu musejního uveřejnil přehled časopisů v Praze vycházejících¹⁰⁾; dále prý uveřejnil tři pojednání v časopisu dvorního musea¹¹⁾ a psal do numismatického časopisu Leitzmannova¹²⁾. Častěji psával do časopisů »Hesperus« a »Prag«, přílohy listu »Ost und West«; jeho články tam uveřejněny 26. července 1845, str. 478/9 o kostele (rotundě) sv. Maří Magdaleny v Přední Kopanině, přispěl podstatně k tomu, že památná tato stavba nebyla zbořena, nýbrž zachována a opravena. Již roku 1844 přednášel prof. Helbling na sjezdu architektů v Praze o památkách slohu románského, při čemž také o rotundě v Přední Kopanině se rozhovořil¹³⁾. V květnu 1848 rovněž v časopise »Ost und West« otiskl jakési pojednání heraldické; v tomto oboru chystal další rozpravu »Wozu dient noch gegenwärtig die Heraldik?«, ale nenapsal ji, stejně jako zamýšlené Dějiny města Sušice nedospěly pod jeho

⁹⁾ J. E. Wocel, *Mince celtické v Čechách*. Čas. Čes. Mus. XXIV., 1850, str. 108. — Srv. *Prager Zeitung*, č. 110 z 9. května 1850.

¹⁰⁾ *Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen Museums in Böhmen*. I. ročn. 1827, září, str. 14 — 29. — Srv. A. G. Przedak, *Geschichte des deutschen Zeitschriftenwesens in Böhmen*. Heidelberg 1904, jenž na str. 5. praví, že tento soupis Helblingův má zásluhu, »dass man ihm allein die Kenntnis der Titel einer ganzen Reihe von Zeitschriften verdankt.«

¹¹⁾ Nepodařilo se zjistiti, stejně jako výše zmíněnou studii o Napoleonovi.

¹²⁾ J. Leitzmann, evang. farář v Tanzenhausenu, vydával v l. 1834—73 čtrnáctidenník »Numismatische Zeitung« ve Weissensee v Duryňsku, první německý numismatický časopis. V ročníku 14., říjen 1847, č. 20, str. 153/6 jest Helblingův článek: »Bemerkungen über den Vortrag des Herrn Cappe über die ältesten böhmischen Münzen in den Mittheilungen der numismatischen Gesellschaft zu Berlin, 1846.« (Prag im Juli 1847.) — Je to jediný článek, jenž tu nese Helblingův podpis — jest však podobno pravdě, že Helbling jest autorem aspoň některých z českých, většinou kratších článků šifrovaných nebo vůbec nepodepsaných. — (Podle lask. sdělení p. řed. Dr. G. Skalského.)

¹³⁾ Dr. K. Guth, *České rotundy*. Pam. Arch. XXXIV. 1924/25, str. 155/6.

perem než k fragmentárním úryvkům úvodu a starších dějin¹⁴⁾. Větším podnikem knižním, jenž z velké části spjat jest s jménem Helblingovým, jest »Schematismus« (od r. 1844 »Handbuch«) für

Prof. Jan Helbling z Hirzenfeldu.

Podobizna z pozdějších let v maj. Dr. V. Helblinga.

das Königreich Böhmen«, jež vydávala Královská česká společnost nauk a jehož ročníky 1825—28, 1837—1848 a 1851 redigoval, byv k tomu doporučen profesorem M. F. Millauerem. Redakci tu vedl Helbling opravdu dobře a schematismus za jeho vedení rok od roku byl podrobnější, takže skýtá plný obraz politické, kulturní i hospo-

¹⁴⁾ Ve spolkovém archivu »Vereinu f. Gesch. d. Deutschen i. B.« v Praze, sign. VI/6 - II/2. — Tamže pod sign. 50-E/4-5 leží koncept Helblingův pro nekrolog malíře znaků při deskách zemských Františka Renze, jenž zemřel 17. června 1843. Dovídáme se, že byl theoreticky i prakticky činným heraldikem, že se svým otcem Kazimírem shromáždil velkou sbírku znaků, již

dářské a sociální organizace království Českého v době předbřeznové¹⁵⁾).

Horlivě účastnil se prof. Helbling na pracích ve společnosti vlastenského musea; bylť pro myšlenku tohoto patriotického ústavu nadšen ideálním zápallem. Maje nejmenší příjem mezi universitními profesory, snažil se přece, aby vysoký systematický příspěvek členský (20 zl. konv. mince) platil co nejdochvilněji; když byl v nesnázích finančních, o nichž ještě uslyšíme, takže platiti nemohl, nabízel museu své služby nebo jinou úhradu místo hotového placení. Tak již 29. ledna 1824 nabídl se, že podle zásad výborem stanovených uspořádá musejní sbírku mincí, později častěji projevoval ochotu opatrovati mince pro museum, dohlížeti na sbírku ethnografickou a archaeologickou za sjezdu přírodopytců (10. září 1837), což výbor vděčně přijal. Podle svých možností přispíval také k rozhojnění musejních sbírek: tak r. 1826 věnoval pancéřovou košili z železného drátu¹⁶⁾. S jistou hrdostí připojoval prof. Helbling k svému jménu označení »wirkendes Mitglied der Gesellschaft des vaterländischen Museums«, a Karel Havlíček Borovský ve své satyrické básni o »První generální schůzi Českého národního Museum I. P. 1847« nemohl se odepřít zachytiti účastněného úda prof. Helblinga v dvojverší:

»Před sebou (Lämele) má Hyrzenfelda antykvariusa,
jenž hledá erb staročeský rytíře Pr. . liusa«¹⁷⁾.

Privilegovaná společnost věd v Lužici jmenovala r. 1852 prof. Helblinga svým dopisujícím členem, Germánské museum v Norimberku r. 1854 jednatelem pro Prahu, Jednota pro dostavění dómu svatovítského čítala jej ke svým členům. Vůbec měl Helbling velmi mnoho známostí a vynikajících společenských styků. Vedle výše

rovnati se mohla jenom sbírka zvěčnělého ředitele zemských desk Ignáce Zezha (o níž Helbling připomíná, že neví, kam se poděla). Renz napsal do *Pilátových Materiálů* stať o původu rodů z Běšin a Řičan (str. 329/31) a přispěl k dílu o znacích tyrolských, jež tištěno v Norimberce. Jako přísežný malíř znaků maloval znaky zapsané do zemských desk, i soukromé zakázky vyřizoval. Sebral také velké množství dat rodopisných excerpcí různých děl, jako na př. *Wolného topografie Moravy*. Renzův heraldický a rodopisný materiál odkoupil jeho sestra rytíř z Neuberka. (Renzův soupis genealogických dat měl Aug. Šl. Doerr, sbírka znaková — 26 svazků s 5,033 znaky — jest nyní v Zem. archivu č. — viz *Zprávy Zem. archivu kr. Č. IV. 1915, str. 118.*)

¹⁵⁾ O tomto schematismu království českého, jenž jest opravdu velmi cennou pomůckou historickou i rodopisnou, protože uvádí všechno státní, městské i patrimoniální úřednictvo, přední osoby duchovní, učitele středních škol, seznam pražských domů a jejich majitelů atd. s podrobnými rejstříky na konci každého ročníku, viz podrobně J. Kalousek, *Děje král. č. společnosti nauk*, Praha 1885, jm. str. 96, 144/5, 171/2.

¹⁶⁾ J. Hanuš, *Národní museum a naše obrození. II. str. 153, 192, 231.*

¹⁷⁾ K. Tůma, *Vybrané spisy Karla Havlíčka Borovského. Kutná Hora, I. 1886, str. 335.*

zmíněných spolužáků Lamberta Hubatiusa a biskupa Hilleho čítal k svým přátelům také zemského advokáta Dr. Jana N. Kanku^{17a)}, a primáře, profesora lékařství Dr. Frant. Vilibalda Nussarda. Postavení universitního profesora uvedlo Helblinga přirozeně do styku se všemi veličinami tehdejšího vědeckého světa v Praze. Zmínili jsme se již o jeho vztahu k prof. Millauerovi. Z »Každodenníčku« Františka Palackého se dovídáme, že Helbling spolu se známým censorem, křižovníkem Janem Zimmermannem a s baronem Stentschem docházeli k němu a jídávali s ním, jako naopak byli také hosty Stentschovými¹⁸⁾. Rovněž se známým císařským archivářem a historiografem, baronem Hormayerem, byl Helbling ve stycích a navrhl jej 3. října 1824 za čestného člena českého musea, k čemuž však došlo teprve na opětný návrh Dobrovského 16. ledna 1825¹⁹⁾.

Ale v učitelském úřadě nedařilo se prof. Helblingovi tak, jak by bylo mělo býti. Měl zajisté značné vědomosti, byl velmi sčtělý a pilný, než pedagogem nebyl. V přednáškách neměl mezi posluchači nejmenší kázně pro zvláštní gestikulaci a způsob přednesu. Když reformou vysokých škol z roku 1825 historické vědy pomocné sloučeny byly se stolicí všeobecných dějin, a to ještě jako předmět nepovinný, využil toho filosofický studijní direktorát k podání ze dne 9. dubna 1825, č. 335, jímž guberniu navrhuje, aby profesoru Helblingovi, ježto na universitě nyní jest přespočetný, propůjčeno bylo jiné místo, kde jeho píle, smysl pro pořádek a přesnost by se mohly lépe uplatnit, než na dosavadním působišti. Při eventuelním konkursu pro některou vyšší universitní katedru stěží by asi obstál, a ježto i jistá nedoslýchavost u něho se počíná projevovati, hodil by se nejlépe za profesora dějepisu na některém menším učilišti. Na to gubernium 27. července 1826 podle císařského rozhodnutí nařídilo, že profesor Helbling má sice dále na universitě působiti jako přespočetný, ale ukládá se mu, aby do tří let se podrobil konkursu

^{17a)} Dr. Jan Kanka (vlastně Kaňka) byl také universitním profesorem, dvorním radou kurfirsta Hessenského, právním zástupcem knížete Schwarzenberga, velkostatkářem atd. Dr. V. Řezníček, *Naše zlatá Matička*, IV., str. 295/6 píše o něm: „Jelo-li se ekvypáží při slavnostních příležitostech, stáli vřadu za kočárem na stupátku lokaj a pícenšpaner držíce se kožených ok. Když pršelo, drželi nad sebou paraply, což vypadalo směšně. Na tento způsob vyjždění potrpěl si hlavně juris prudence doktor Jan Kaňka, majitel domu č. 118 na Nové Aleji, který byl ve všem chic, elegantní, aristokrat ve způsobu života i chování, mající i visítky *L' avocat* Dr. Jean Kanka. Kaňka byl čtyřikrát rektorem university. Jako majitel panství Jetřichovic měl celý aparát k panské reprezentaci. Ku promócím jezdil s ohnivými oři zapraženými do galavozu, na jehož kozlíku sedal bohatě ozdobený koč se třírohým kloboukem na hlavě a vedle něho stříbrem se stkroucí myslivec s bílým chocholem.“

¹⁸⁾ Nováček, *Fr. Palackého korespondence a zápisky* I. str. 113, 114, 166, 172/3. — O bar. Stentschovi viz Hanuš, *Nár. museum*, I. 277.

¹⁹⁾ Hanuš, *Nár. museum*, II. 155.

o každé vypsané místo profesury dějin, jinak že by byl pensionován. Proto, když odchodem prof. Titzeho katedra všeobecných dějin v Praze byla uprázdněna, podrobil se 18. listopadu 1828 konkursním zkouškám na tuto stolicí vedle Ferd. Kuglera, Josefa Denksteina a Jos. sv. p. Hennigera. Kandidátům bylo opět vedle písemné zkoušky bez přípravy pronést také přednášku o užitku, jež přináší studium dějin, a o tom, zda prospěšnější jest studium dějin starověkých či novějších. Prof. Helbling přednášel padesáte minut. Zkušební komisaři — profesori Cyprian Hallaschka, Jan Nejedlý, David, Jandera, Jan z Lichtenfelsu a Antonín Müller — vyslovovali se vesměs v tom smyslu, že prof. Helbling mluví velmi správnou němčinou, má silný hlas, až příliš pronikající, ale výslovnost přerývanou a málo originelní gestikulaci, která působí leckdy směšně. Ve svých posudcích všichni se shodovali v tom, že prokázal značné vědomosti, ale v celkovém pojetí jeho přednášky bylo málo ucelenosti; přednes jeho byl pln hřejivosti i života, ale také pln protimyslností. Votum profesora české literatury Jana Nejedlého bylo stručné a znělo na nezpůsobilost; zamítavě se také vyslovili profesor filosofie Jan z Lichtenfelsu a fysik Cyprian Hallaschka, jakož i profesor estetiky Ant. Müller. Prof. David byl by býval ochoten Helblingovi přiznati způsobilost na stolicí dějin, kdyby v jeho podání bylo více logického sledu. Nejobsírněji vyjádřil se profesor Jandera, jenž pravil: má Helblinga za způsobilého k převzetí stolice všeobecných dějin, nicméně — jakkoliv si jej velmi váží pro jeho bezúhonnost, píli a vědomosti — doporučuje, aby mu svěřena byla profesura dějin na ústavu s menším počtem posluchačů. Vykazujeť prý prof. Helbling ve svém vnějším chování některé zvláštnosti, jemuž menší počet žáků snáze přivykne, kdežto ve větším auditoriu by jednotlivce mohly pohoršiti (Anstoss erregen). Posudek Janderův byl nepochybně nejsprávnější: dovedl spojití objektivní hodnocení s lidským pochopením. Výsledek všeho arcit byl, že Helbling v konkursu o stolicí všeobecných dějin na Pražské universitě neobstál, ale na svém dosavadním místě zůstal nerušeně dále, až po dvou letech jeho postavení stalo se opět předmětem úředního jednání.

Gubernium v Praze přípisem ze dne 8. listopadu 1830 uložilo totiž studijnímu direktorátu, aby se do čtyř týdnů vyjádřil o učebné metodě Helblingově, o níž se »hohen Orts« proslechlo, že dráždí posluchače k smíchu a není s to, aby udržela šest až dvanáct žáků v náležité kázni. K tomu odpovědělo ředitelství filosofických studií již dne 4. prosince 1830 poukazem na své podání z 9. dubna 1825 a guberniální pokyn ze 27. července 1826, na neúspěšný konkurs Helblingův o uprázdněnou stolicí všeobecných dějin, a dodalo, že s mnoha vážných stran již byl vysloven podiv nad jeho učitelským působením. Jeť prý jeho přednes jednotvárný, jeho zdravý, silně

slyšitelný hlas však jakoby vycházel ze stroje. Prof. Constantin Höfler, známý odpůrce Palackého, jenž tuto zprávu podával, připomíná, že sám byl na Helblingově přednášce, a přesvědčil se, jak malou má autoritu u svých posluchačů: když ve třídě bylo neklidno, přednášející se rozcílil a udělil všem přísnou důtku; když jeden z žáků se drze proti tomuto napomenutí ohradil — profesor hned obrátil, že to tak zle nemyslí! Ve věcném přednesu prý příliš mnoho od svých posluchačů předpokládá, užívá odborných výrazů, aniž by se staral, zda jim všichni rozumí či nikoliv²⁰). V důsledku tohoto posudku měl si profesor Helbling při nejbližší příležitosti zadati o některé uprázdněné místo archivní nebo registraturní služby. Taková příležitost se brzy naskytla, když se uvolnilo místo ar-

²⁰) V knížce »Aus dem Hörsaal. Studienbilder aus Oesterreich«, vyšeďší bez udání autora r. 1848 a znovu nezměněně o dvě léta později u Keila v Lipsku, jest v kapitole »Eine unobligate Vorlesung« (str. 128 — 134) vyličená přednáška Helblingova, jenž přednášel v tak zv. »české posluchárně« v 2. patře Klementina (kde do nedávna byly místnosti historického semináře). V učebně byl prý veliký hluk, jež ani k pláči rozrušený profesor nedovedl uklidniti. Lavice byly plně obsazeny. V předních několik studentů předstíralo, že pilně sledují a zapisují přednášku, ve skutečnosti však jenom kreslí karikatury na přednášejícího a dávají jim kolovati po třídě. Když hluk se příliš rozmáhá, jeden z posluchačů povstává a prosí profesora, aby zjednal klid. Obrácen ke svým druhům dodává s líceným rozhořčením: Jest to chování slušných mladých mužů? Profesor domnívaje se, že skutečně nalezl zastánce, dodává: zcela správně, to není chování slušných mladých mužů! — načez učebna se otrásá nespoutaným smíchem. Po chvíli jiný hlas: pane profesore, vypravujte nám něco o Moškvě! naráží na profesorovu výslovnost slova Moskvy (v orig. Moschkan) a vyvolává nové veselí ve třídě, přerušené teprve zvuky rakouské hymny, jež se ozývá od kamen, kde jeden ze šprýmařů přejíždí dovedně voskovanou lavicí a napodobuje doprovod violoncella. A když se nad tím profesor Helbling rozcílil, to že je přece jen tuze mnoho — praví s drzým čelem jeden z posluchačů: jak to? Přece snad loyální poddaný bude směti zazpívati si císařskou hymnu? — Dříve než profesor měl příležitost na to odpověděti, ozývá se hádka z koutu třídy, kde několik studentů docela se oddalo karbanu a dostalo do vady. Profesor tedy složí své spisy a chce odejiti, ale tu jej studenti obklopí a prosí, aby přednášel dále. Když skutečně se třída utišila, nechá se pohnouti, aby přednášel dále. Ale po malé chvíli již vstupuje do třídy čáhou, mající v jedné ruce hál, v druhé kus dortu. Jeden ze studentů jde mu vstříc s otázkou: jste akademik? — Ne, švec! — zní odpověď. Celá věc jest ovšem jen narážičena od posluchačů, kteří po této odpovědi cizincové křičí na profesora, aby vetřelce vykázal. Profesor neveliké postavy blíží se k nepoměrně vyššímu návštěvníkovi s otázkou co tu chce? Promiňte, odpovídá domnělý švec, chtěl jsem toliko jednou si poselechnouti přednášku proslulého »barona« H. — Tato lichotka se neminula s žádoucím účinkem, profesor se uklidnil: posaďte se! praví k cizinci a dodává posluchačům: buďte, prosím, klidni! Dostavil se ovšem pravý opak, celá třída křičí, syčí, hřmotí: ven s ševcem, ven! Profesor dohnán k zoufalství sebere svoje přednášky, hodí si obráceně kabát přes ramena, nasadí si chybne klobouk a kvapí k východu. Sotva však otevře dvěře, padne naň tam nastrožený pohrabáč, jenž jej v obličejí notně počerní. — K této lícni odkazuje Kalousek, Děje král. č. spol. n., str. 172, dodávaje, že je to jen něco málo z mnoha šprýmovných anekdot, jež se o prof. Helblingovi vypravovaly po Praze.

chiváře guberniálního. Helbling si o ně zažádal, ale gubernium — jež patrně mu valně nakloněno nebylo — samovolně toto místo propůjčilo registrantu Janu Salzerovi. Rozhodnutí gubernia bylo proto rozhodnutím panovníkovým ze dne 24. října 1833 vzato pouze na vědomí, a c. k. dvorská studijní komise, vyrozumívajíc o tom 9. listopadu gubernium, vytkla mu důrazně tento svémocný postup: nechť nyní se dále samo postará, aby prof. Helbling byl umístěn přiměřeně jeho vlastnostem a schopnostem, nebo podá návrh, jak s ním dále naložiti. Tomu arcit gubernium vyhověti dílem nemohlo, dílem nechťelo vzíti na sebe odium Helblingova pensionování, i uložilo raději celý spis ad acta. A tak profesor Helbling zůstal na universitě a přednášel dále historické vědy pomocné.

Klid svého postavení porušil teprve o šestnáct let později profesor Helbling sám, když akademickému senátu podal 30. listopadu 1849 žádost řízenou na c. k. ministerstvo kultu a veřejného vyučování, aby mu dosavadní jeho roční plat 600 zlatých byl zvýšen přiměřeně jeho hodnotě řádného veřejného universitního profesora. Dovolává se toho, že místo, které zastává, bylo zřízeno roku 1784 s uvedeným ročním platem, jenž od té doby nebyl zvýšen přes to, že plat tento už dávno není více přiměřeným. Vypisuje obšírně celé své působení akademické, literární i veřejné, své práce, jež konal pro stát mimo svoje vlastní povinnosti úřední, poukázal též na rozpor spočívající v tom, že jsa v postavení rovném sedmé stupnici hodnostní, požívá platu třídy jedenácté. Akademický senát o věci pojednával 5. ledna 1850 a jednomyslně se usnesl žádost Helblingovu doporučiti k příznivému vyřízení. Také české místodržitelství žádost podporovalo co nejlépe, ale rozhodnutí ministerstva ze dne 15. února 1850, podepsané samým ministrem hrabětem Lvem Thunem, vyznělo zcela zamítavě. V ministerstvu totiž šli do spisů a našli tam již výše uvedené vynesení studijní komise dvorské z 9. listopadu 1833, podle něhož Helbling již dávno měl býti jinde umístěn než na universitě. Protože pak s pokročivším stářím jistě se nezvýšila způsobilost Helblingova k úřadu akademického učitele, na nějž se nyní také kladou již značně větší požadavky než dříve, a protože při jeho věku také není již pomýšlení na jinaké umístění, žádá ministr místodržitele svob. pána Mecséryho, aby — vzhledem k jinakým účtyhodným vlastnostem, jichž mu neupírá — s náležitou šetrností pohnul prof. Helblinga k podání žádosti o svoje pensionování. Do kanceláře universitní došel místodržitelský intimát dne 13. března 1850 — a tam nepřiliš taktně sdělili jeho celý obsah profesoru Helblingovi. Ten vzal toto oznámení na vědomí vlastnoručním, ironickým přípiskem na originálu: »Wurde mir mit Schonung mitgetheilt!« S podáním žádosti ovšem nijak nespíchal, a když na základě urgency ministerstva kultu a vyučování akademický senát 25. července 1850 mu uložil předložení žádosti do

čtrnácti dnů, nedodržel ani této lhůty a vyhověl teprve 19. srpna. Již o čtyři dny později akademický senát žádost odeslal výše doporučiv ji co nejlépe, ba s návrhem, aby vzhledem k jeho 33leté služební době, služební horlivosti a bezúhonnosti, k jeho loyaltě i nemajetnosti byla mu přiznána pense 800 zlatých, tedy o dvě stě zlatých vyšší, než činil jeho plat aktivní. Místodržitelství s takovýmto zvýšením sice nesusouhlasilo, ale navrhovalo plné aktivní požitky do pense tím spíše, že i středoškolské učitelé mají nárok na plnou pensi již po třiceti letech služebních. Dne 27. září 1850 byla žádost Helblingova s úředními průvodnými zprávami odeslána do Vídně, ale vyřízení dalo na sebe čekati ještě téměř plných deset let: dáno bylo teprve císařským rozhodnutím ze dne 17. března 1860, podle něhož profesor Helbling od 1. května 1860 dán na trvalý odpočinek. Nechybíme se snad příliš s pravdou, vyslovíme-li domněnku, že vlivní příbuzní i přátelé Helblingovi dovedli vyřízení jeho žádosti pensijní zadržeti po celé desetiletí²¹⁾.

O jeho učitelském působení v této době nemáme zpráv, ale na nově organisované universitě, v prostředí mladších a vědecky vyskolenějších sil nepochybně ustupovalo hodně do pozadí. Nad to v posledním desetiletí aktivního působení mnoho starostí prof. Helblingovi působilo jeho zamilované dítko: universitní numismatický kabinet! Dovedl-li vytrvalým sběratelstvím, nešetře námahy i vlastních prostředků hmotných shromáždit kolekci mincí početnou i vědecky hodnotnou, byl méně úspěšný, když šlo o systematické uspořádání a katalogisaci celé sbírky, na něž od poloviny let čtyřicátých naléhaly účetní orgány státní. Podáním ze 7. listopadu 1847 připovídá guberniu, že katalog celé sbírky dohotoví a předloží do konce studijního roku. Ale záležitost se protahovala. O jedenácte let později, dne 21. dubna 1858 podává profesor Helbling místodržitelství opět žádost za povolení další tříměsíční lhůty k dohotovení mincovního katalogu. Uvádí, že do konce studijního roku 1857 dohotovil téměř úplně speciální seznam mincí antických, přes to, že od 13. prosince 1857 byl delší dobu v lékařském ošetření a neschopen práce, když okrajem tvrdého klobouku neznámého chodce na ulici byl vážně do krve zraněn na pravém oku. Místodržitelství prodloužilo tedy lhůtu do 21. července 1858, ale den před jejím uplynutím Helbling žádal znovu o další jednorocní posečkání. Než profesorský sbor vzhledem k stáří a duševnímu rozpoložení profesorovu další poshovění již nedoporučoval, a tak ve dnech 27. listopadu, 4., 11. a 18. prosince 1858, dále 8., 15. a 21. ledna 1859 za přítomnosti děkana fakulty filosofické Dr. Reusse a professora J. E. Wocela provedeno odevzdání správy numismatického kabinetu na soukromého docenta a knihovníka vlastenského

²¹⁾ Podle spisů archivu min. vnitra a universitního archivu v Praze.

musea Václava Hanku. Při podrobném zkoumání našlo se, že kabinet měl podle dokladů účetních mít celkem 10.490 mincí, našlo se jich však pouze 10.393, tedy o 97 kusů méně. Mincí zlatých bylo o 4 kusy více, stříbrných o 366 kusů méně, než mělo býti. Prof. Helbling vysvětloval tyto difference omyly vzniklými z častých nesnází v rozeznávání mincí stříbrných od měděných, čemuž také nasvědčuje, že mincí měděných komise našla o 230, cínových o 25 více. Toto vysvětlení nadřízené orgány také uznaly, a to tím spíše, že profesor Helbling kabinetu sám byl věnoval 112 kusů mincí, mezi nimi velmi cenných osmnáct kusů antických²²⁾. Bylo by jistě zajímavé sledovat další historii universitní sbírky numismatické, založené prof. Helblingem, zejména též, do jaké míry její katalogisaci provedl do konce Hanka, o němž víme, že v katalogisaci musejní knihovny nebyl právě vzorem²³⁾. Helblingovi jistě nechybělo na dobré vůli a pílí, ale byl to úkol, jenž přesahoval již fyzické síly starce v sedmém desetiletí věku.

Sluší tu vzpomenouti, že profesor Helbling účastnil se také ruchu bouřlivého roku 1848. Usiloval o smír mezi Čechy a Němci v Čechách, a tak jméno jeho nacházíme nejen na petici vysokých škol Pražských (15. III.), nýbrž i vedle Palackého, Šafaříka, Eberta, Douchy, Ant. Marka a jiných na památném osvědčení spisovatelů Pražských ze dne 21. března 1848, kteří prohlašovali, »že chtějí všemožně o to dbáti, aby šťastná shoda mezi obyvateli českými a německými nebyla rušena, alébrž pevně a stále zachována«²⁴⁾. V té době roku osmačtyřicátého seznámil se Helbling také s německým básníkem Uffo D. Hornem, s nímž zůstal trvale v přátelských stycích, i když snad později v politickém nazírání nebyli zajedno; ještě nedlouho před svou smrtí Horn vzkazuje Helblingovi po profesorovi Klarovi srdečné pozdravy a posílá mu výtisk své nově upravené tragédie »König Ottokar« spolu s brožurou, kterou přepracování tohoto dramatu vyvolalo²⁵⁾. Svým prostředkujícím snahám mezi oběma národnostmi dal Helbling průchod také roku 1862, když tři dny po založení spolku pro dějiny Němců v Čechách předložil výboru písemný návrh na jmenování čestnými členy »v Evropě proslulého historika Františka Palackého a obou jeho spolupracovníků Karla Jaromíra Erbena a universitního profesora Václava

²²⁾ *Archiv min. vnitra, Praes. 6-1-28.*

²³⁾ *Hanuš, I. c., II. 208.*

²⁴⁾ *Černý, Boj za právo, str. 39/40. — Fr. Palackého spisy drobné, I. 14. — Rittersberg, Kapesní slovníček novinářský a konversační, 1851, seš. 10. — Srv. Wurzbach, Biogr. Lexikon, VIII. 239.*

²⁵⁾ *Páv, dopis prof. Klara ze dne 13. září 1859 v archivu rod. Helblingů. Prof. Klar tu dodává o Hornovi: »Horn ist seit 8 Tagen in Marschen-dorf in einer Kaltwasserheilanstalt, wo er 4 bis 8 Wochen verbleiben will — sein Befinden ist leider — mehr weniger — ein stetes Kränkeln.«*

Vladivoje Tomka, aby se tak uchoval důkaz vzájemné úcty národností v Čechách mezi sebou«. Návrh tento arcit nebyl přijat²⁶⁾, jak vyplývalo z povahy spolku, ale této smířlivé a smířující nálade zůstal profesor Helbling věren po celý život a nelibě nesl, cokoliv přispívalo k rozdmýchávání národnostních protiv, ať již skutečně nebo toliko podle jeho domnění; tak stýská si jednou v dopise synu Vilibaldovi, že čeští vlastenci nosí po Praze čamary a tím rozněcují národnostní hádky.

Postavy byl profesor Helbling neveliké, hovor jeho byl hlasitý a gestikulace živá. Hrdým byl na svoje staré šlechtictví, jsa si vědom, že jest potomkem starobylého rytířského rodu a proto — navazuje na diplom z roku 1650 — nazýval a podpisoval se »rytíř z Hirzenfeldu«; zakládal si tolik na svém původu rodovém, že to až bylo slabinou, které studenti brzy vystihli²⁷⁾. Ale jinak byl velmi společenský, čemuž nasvědčuje spousta blahopřání k nejrůznějším příležitostem od přemnohých osob jmen známějších i dnes již zapomenutých, i památník jeho s upomínkovými listy od profesora Steinského, F. M. Opize (1. 10. 1816), Leop. Alex. v. Herzfelda (24. 5. 1817), W. Hoppe z Berlína (13. 9. 1833), Friedr. Aug. Grasnicka (31. 7. 1845), barona Wiedersperga, Dr. Legis-Glückseliga a mn. j.²⁸⁾ U »červeného orla« v Celetné ulici měl svoji stolní společnost, mezi níž rád prodléval a která leckterou událost jeho rodinného života vesele oslavovala i veršem zvěčňovala. Ovšem byl jazyk páně profesorův časem také hodně sarkastický, o leckoho si zabrousil a tím si dělal nepřátele. Jinak v soukromém životě profesor Helbling neměl právě na různých ustláno — po čas života nezbavil se peněžních nesnází. Byl tím především vinnen jeho skutečně malý plat, jenž se nezvyšoval, ježto neměl nároku na postup. Redakce schematismu, genealogické práce pro soukromníky²⁹⁾ pomáhaly mu rozhojňovati jeho neveliký důchod. Mnoho arcit vynakládal ze svých skrovných prostředků na opatrování literárních a učebných pomůcek, na zakupování mincí a různých starožitností³⁰⁾. Dokud mohl dosazovati z dědictví po matce a byl svoboden, nedoléhaly naň starosti hmotné tou měrou, jako později, když — již v pokročilejším věku — si založil rodinu. Oženil se 17. července 1832 s Terezií

²⁶⁾ Dr. G. Pirchan, *Der Verein f. Gesch. d. Deutschen i. Böhmen im Wandel der Zeitgeschichte*. MVGDB, r. 61. (1923), str. 89.

²⁷⁾ Viz výše v pozn. 20!

²⁸⁾ Dr. Legis-Glückselig oslavil 70. narozeniny prof. Helblinga zvl. básní. Vše v rodinných spisech.

²⁹⁾ V rodinných spisech nachází se řada genealogických materiálů, nichž užíval k podobným pracem, tak pro rodiny Hubatů z Kotnova, Odolků z Újezda a j.

³⁰⁾ Velkou knihovnu prof. Helblinga (snad i jeho znakovou sbírku), domníváme se, získal z jeho pozůstalosti Verein f. Gesch. d. Deutschen v Praze; cenný starý nábytek zakoupil klášter na Strahově do místnosti opatových.

Zumpe-ovou³¹⁾); svatba se konala u sv. Vojtěcha a svědky byli ženi-
chovi přátelé: zemský advokát JUDr. Jan N. Kanka, a velitel
pohraniční stráže Josef sv. p. z Wendu. Nevěsta byla sirotkem a
nemajetná — Helbling ženil se z lásky a »při volbě manželky hleděl
především jen na cnost a rozšafnost«. Když pak stihaly jej i rodinu
nákladné nemoci, i nehody všeho druhu (vykradení bytu, úraz na
ulici), není divu, že musil se dožadovati na představených úřadech
poskytování záloh na služné. Nejtěžší rána jej stihla, když mu žena
vážně nervově ochuravěla, takže v červnu 1856 musila se odebrati
do léčení ústavního. Vrátila se mu až v prosinci 1863, aby brzy po
té — 4. července 1864 — zemřela na zápal plic. »Byla dobrou,
starostlivou matkou« — psal nazítří synu a dceři, aby přijeli do
Prahy na pohřeb. V tu dobu profesor Helbling sám již churavěl —
žil osaměle, neboť děti byly povoláním mimo Prahu, starí přátelé
odcházel... Na podzim následujícího roku byl raněn mrtvicí a
dne 8. října 1865 zemřel zaopatřen sv. svátostmi v nemocnici milo-
srdných sester na Malé Straně, dne 12. října pochován na hřbitově
malostranském v Košířích³²⁾).

Téměř sedm desíletí přešlo nad Helblingovým rovem, dávno
za svým učitelem odešli všichni jeho žáci, jimž přednášky jeho
»zůstaly navždy památny pro mnohou zábavu, již poskytovaly«³³⁾.
Dnes již jest zapomenut, neboť jistě nebyl z těch, kdož razili vědě
nové dráhy. Ale byl poctivým charakterem, rázovitou postavou
své doby a zaniklé Staré Prahy, jehož památku snažili jsme se o-
živit touto prostinkou statí³⁴⁾.

³¹⁾ Narodena v Č. Lípě 4. června 1805 jako dcera tamního měšťana
a mistra tkalcovského Václava Zumpe († 1827) a jeho manželky Marie.
Z manželství svého měl prof. Helbling dceru Serafinu (lit. učitelka,
* v Praze 25. února 1839, † t. 31. března 1904) a syna Vilibalda
(* v Praze 12. prosince 1832, † 27. února 1906, c. k. soudce ve Zbirově,
Rakovníku a Jičíně), jehož rovněž jediný syn — profesorův vnuk — jest
JUDr. Vilibald Helbling, vrchní odb. rada ministerstva pošt a telegrafů v Praze.
³²⁾ Úmrtní matr. u sv. Mikuláše, tom. 1856/66, fol. 379. — Hrob. č.
2-3-219. — Viz: F. Füssel, Zapomenuté a ztracené hroby malostranského
hřbitova, Feuilleton Národních Listů z 31. října 1930.

³³⁾ Riegrův Slovník naučn. III. 711.

³⁴⁾ Za laskavou pomoc při sbírání materiálu k této genealogické a
životopisné črtě děkuji především řediteli archivu min. vnitra p. min.
radovi Dr. Klicmanovi, p. univ. prof. Dr. G. Pírchanovi a p. Dr. J. Berglovi,
jenž mi laskavě zpřístupnil také akta z archivu universitního. Zapůjčení
akt z gratiální registratury ve Vídni mi umožnili kol. Dr. J. Opočenský,
ředitel archivu min. zahraničních věcí v Praze a Dr. K. Kazbunda. Cenná
data pro starší historii rodu Helblingů poskytly hl. farní úřad a archiv
univerzity ve Freiburgu i. Br. O moravské větvi rodu zprávy z matrik
a pozemkových knih podal p. uč. rada J. Dosoudil v Brně. Děkuji dále
za účinnou pomoc pp. Dr. A. Dolenskému, vrch. bibliotekáři Nár. Musea,
Dr. K. hr. Ledóchowskému v Söllheimu H. Rak., min. radovi Zd. Marešovi
a odb. spisovatelé J. Pilnáčkovi ve Vídni, Dr. G. Skalskému, řed. mumis-
matického oddělení v Nár. Museu v Praze.

Několik poznámek k rodokmenu Tachecí-Kohejl*)

Při shledávání materiálu ke své práci »Poddaní dolnopřívorského statku města Mělníka«, přišel jsem na jméno Jakuba Kohele, jenž byl hlídačem vín dolnopřívorských kol r. 1600 a později k roku 1614 psán jest Jakub Kohejl. Tak nezvyklé a řídké příjmení objevuje se tou dobou na Mělníce častěji.

V roce 1617 byl mu pronajat kus obecních pozemků, a při svém kmotrovství v r. 1624 jest nazýván Jakub na Kohejlovém.

Jakýsi Jiří Kohejl byl v r. 1612—1620 držitelem domu v České ulici (nyní Palackého čp. 96), který směnil svůj dům na předměstí, který v roce 1682 odevzdán truhláři Jiřímu Müllerovi, ježto Kohejlové, lidé poddací, ani z poddanosti se nevyhostili ani grunt sobě knihami městskými stvrzený neměli. Rod Jana Kohejle, otce Pavla Kohejle, byl velice četný. Jan byl čtyřikrát ženat, ale děti, (mezi nimi trojčata) zmíraly v dětském věku, takže z jedenadvaceti dětí dospěl mužného věku pouze Matěj a Pavel, jenž pojal v r. 1676 za ženu Helenu Náhlíčkovou z Rousovic, a tím mizí rod ten na Mělníce úplně.

Při křtu Mikuláše syna Doroty a Mikuláše Rousa ze Dvora v r. 1698 u Mělníka jest uveden kmotrem jiný nositel podivného toho jména — Karel Kohejl ze Střednic. Od r. 1725 patřily Střednice k farnosti Vysocké, kde nejstarší matrika, počínající datem 8./9. 1726, Kohejly jen se hemží. Za účelem zjištění souvislosti mezi Rousovským Kohejlem na Náhlíčkovském statku s Kohejly Střednickými prohlédl jsem o prázdninách v r. 1926 knížecí archiv lobkovický na Mělníce, kdež bylo mi povoleno knížetem pracovati (archiv není katalogisován), ovšem s tou podmínkou, že budu si platiti dozorce nade mnou bdícího 20 Kč denně. A tam ohledal jsem v tak zvané Šopecké skříni (archiv byl do zámku přestěhován ze Šopky) t. zv. »Mannschaftsbücher«, t. j. sirotčí knihy z r. 1723, 1726, 1743, 1748 a 1749 a v první ze jmenovaných shledal jsem na fol. 46 mezi celopotažníky ve Střednicích »Alžbětu pozůstalou vdovu po Karlovi Tacheczim neb Kohejlovi« a na listu 47 sirotky po Karlu Kohejlovi neb Tacheczinsovi. K jednomu podiv-

*) Předneseno na výr. valné schůzi Rodopisné společnosti čl. v Praze dne 13. března 1933. — Autor statí Tachecí Kohejl má připravený k tisku rukopis obsažného rodopisu těchto rodin, ježž hodlá vydati tiskem jako knihu, najdou-li se zájemci, především mezi členy rodu, kteří by zajistili potřebný finanční náklad asi 5000 Kč. Přihlášky přijímá spisovatel, p. Dr. Josef Řehák, Praha VIII.-895, Poděbradova 11.

němu jménu přistupuje u téže osoby druhé neobvyklé příjmení, pravopisně různě psané Tacheczius, Tacheczyus, Tacheczi, Tachetzi, Tachezy, Tachezi a nejpозději Tachecí. Zdálo by se, že Tachetzi byl zván Kohejlem, »po střеше«, čili po bývalém majetníku, na jehož statek se snad přiřazením dostal, ale tomu odporuje ta okolnost, že táž osoba jednou jest jmenována nejdříve Tacheczim, a pak teprve Kohejlem, podruhé obráceně, ač i to se často stává. Vtírá se tedy samozřejmě myšlénka, že Mělnický Kohejl přiřazený do Náhlíčkovského statku v Rousovicích aneb jeho potomek dostal se do nedalekých Střednic, a zde »po střеше« dostal jméno Tacheczius; ale i ta myšlénka padá, neboť v žádné ze 36ti vesnic, tou dobou Černínům mělnického panství náležejících, nenalézám jméno Tachezi. Udržovala se a udržuje se až dosud u členů této rodiny tradice, že jméno toto jest původu vláského, a kolega Dr. Haněl mně oznámil, že při svém studiu o pobytu Kepplera v Praze přišel v soudních zápisech na nějaké horkokrevné Taliany, kteří tulichem (Dolch) na sebe doráželi, a mezi nimi byl prý také nějaký Tachezi. Marně jsem se sháněl po tom jménu v zemském archivu, v archivu ministerstva vnitra i v archivu města Prahy; na podobné jméno v dobách Kepplerových mezi hradními obyvateli jsem nepřišel. Pokládám za pravděpodobnější výklad, který podává Kotík ve svém spise »Naše příjmení«, že jméno alespoň svojí formou přisvojovací jest utvořeno ze jména nějakého Tacheta, jako Šašecí ze jména Šašeta, nebo že jest analogické tvarům zvířecí, knížecí atd. a jež Kotík uvádí ve spojení se slovem tajný, předpokládá tvar Tach, jenž se mu v příjmeních sice nenaskytl, ale opírá se o osadní jméno Tachov.

Ve východní části hejtmanství mělnického, sousedící s Mladou Boleslaví, kraji to česko-batrským duchem proslulém, udrželo se i po 30tileté válce hojně akatolíků, kteří přesvědčení své musili úzkostlivě tajiti. Není Tachecí obdobné tvarem tající, jako Tachov = to co se tají, skrývá?

Ale tajná víra Tacheciů, kteří ve Vysoké a okolí po vydání tolerančního patentu se s ostatními Vysockými osadníky (až na jednu rodinu) přihlásili k vyznání reformovanému, nebyla pohnutkou k přeměně Kohejlů v Tachezi-e. Jméno Kohejl vysvětluje Kotík záměnou předložky pa- a po- za ka- a ko-, jako se místy říká kařez místo pařez, kařízek místo pařízek, kapraď místo papraď — takže jméno Kohejl — Kahejl by znamenalo původní pahýl neb pahejl.

Ale vraťme se od etymologie zpět ke genealogii.

Ve Vysockých matrikách udržuje se jméno Kohejl u příslušníka rodin — Kohejl — Tachecí až do r. 1735, ačkoliv již v r. 1725 jest zmíněný Kohejl-Tachecí ze Střednic se svojí ženou Dorotou zván jednoduše Tachecí.

Nejstarší mně známý representant Kohejlů-Tachecích ve Střednicích ujal se svou ženou Alžbětou podle listiny, která mi při pobytu ve Vysoké náhodou do rukou přišla, vysockou krčmu po Janu Strakovi dne 24./3. 1708. Dolní hospoda Tachecí-ova, kdež byl Tachecí až do světové války, až do dnes sluje »u Kohejlů«. Udržovalo se tedy znenáhla mizící jméno Kohejlů v ústech lidu přes 300 let. Mé pátrání ve Vysockých matrikách, zda Středničtí Kohejlové jsou příbuzní s mělnickými, však bylo marné. Nezbyvalo mi tedy nic jiného, než toužebná data hledati na faře chorušické, kamž byly před tím Vysoká, Střednice a Strážnice přifařeny, a kde se nejstarší matrika založená P. Vojtěchem Hájkem z Libočan začíná 20. říjnem 1659. Ale i zde bylo pátrání mé marným. Teprve ve II. knize, založené za času Jana Václava Černovického z Turnova, ten čas faráře mělnického ve Vtelně (1683), našel jsem pod datem 16./4. 1693 oddavky: Karla, vlastního syna Jiřího Kohejle ze vsi Brňan, s dcerou po neb. dobré paměti Janovi Šlomichovi, sousedu ze vsi Střednic, čímž dosavadní nejistota byla odstraněna. Nejsou tedy Středničtí Kohejlové z panství mělnického a nejsou ani potomky rousovického Pavla Kohejla!

A nyní šlo již vše snadněji. V zemském archivu pod čís. 294 nalézají se purkrechtní knihy vsi Brňan, v nichž uvedeny »paměti za kolik kop se šacoval tou dobou strych polí atd. skrz Jiříka Kohla, rychtáře Brňanského«. Zde jest uveden grunt Kohelovský na p r v n í m místě a po německém zápise na fol. 52 přichází zápis na fo. 53 ještě zajímavější, zápis český, jenž doplňuje jednak zápis německý a bezpečně vysvětluje původ jména Tachecích, jednak zjištěna tam identita jeho s N. C. 19.

Na prvním místě je tu označena rozloha polí, luk, zahrad, štěpničky při stavení a lesu na ostrově, k statku tomu patřícím, a pak stálý plat svatojirský a svatohavelský z jednotlivých uvedených částí.

Byl zapsán do berně zemské 1654 jako grunt Kohejlovský a v r. 1675 zapsán Jiříkovi Kohlovi jinak Tachovi. Byl mu postoupen od mělnické vrchnosti za 1000 kop míšenských, jež všechny náležejí milostivé vrchnosti. Následují splátky, jež činil on sám až do 12./II. 1696 a 18./II. 1697 již jeho vdova Mandelína, z čehož vysvítá, že zemřel mezi 12./II. 1696 a 18./II. 1697.

Následuje zápis na tento grunt Václavovi Kohelovi jinak Tachovi při zahájeném soudu 4./II. 1698, jenž oznamuje nám zas bezpečně Kohejlovy potomky: Mandolína, svrchu zmíněná vdova po Jiřím Tachovi, postupuje grunt svůj svému synu Václavovi, vyměňujíc si velice slušný výměnek a zavazujíc jej, Víta a Matěje, bratry a sestru Kateřinu, pokud by k místu svému nepřišli, stravou a platem neb službou dle zásluhy vychovati a při jejich dospělých letech svatbu a výpravu tak jako on měl od svých rodičů učiniti,

aneb za ni každému 50 kop míš. dáti, gruntovní peníze všem nápadníkům dáti a o všechnu pozůstalost na hotovosti s nimi se rozdělití a co po ní zbude, z toho Kateřina má dostati $\frac{2}{3}$, Matěj pak $\frac{1}{3}$, ježto ostatní byli již s mateřským dílem vyplacení a kdyby někdo z nich zemřel, má se o jeho díl zbylý s ostatními spravedlivě rozdělití, zanechávajíc při mé vůli, buď to změniti, neb při ujednaném zanechati. Nápadníci jsou tedy vedle hospodáře Václava Karel ve Střednicích, Vít, Matěj a dcera Kateřina. Následují splátky, z nichž vysvítá, 1. že Vít byl v r. 1706 ve Chvalíně, 2. že dcera Kateřina a Karel v r. 1723 zemřeli, neboť po něm berou jeho podíl jeho sirotci a 3. že matka těchto v r. 1728 ještě žila. Křticího jména majitele Kohlovského statku jsem se pak dopátral v purkrechtních knihách obce České Kopisty z r. 1624. Tam mluví se o Vítkovské chalupě, již v r. 1614 koupil od Jana Vítka Zachariáš Nápravník, jehož potomci ji postoupili proboštovi Doksanskému a ten ji zas 15./1. 1642 postoupil Zikmundovi Kohlovi frajmarkem za Kohlovský grunt v Brňanech. Zikmund Kohel měl dvě dcery a patrně žádného mužského potomka, neboť by byl jistě hleděl svůj grunt pro něho zachovati a nebyl by jej prodal klášteru. V r. 1675 prodal ji klášter Jiřímu Kohejlovi, jinak Tach zvanému a z toho s určitostí můžeme říci, že Jiří nebyl synem Zikmunda Kohla, nýbrž, že vlastní jeho jméno bylo Tach, a Kohejlem byl zván jen po střeše.

Nahlédnutím do Teresiánského katastru možno zjistiti, že ve Chvalíně měl čís. 3 po Matějovi Jelito — zmíněný Vít Tach, syn Jiřího Tacha neb Kohejla z Brňan, a byl již v r. 1700 ve Chvalíně usazen.

Při dalším studiu poddaných panství Doksanskému, přišel jsem na vzácnou knihu chovanou v universitní knihovně, zvanou *Liber antiquitatum et jurium Doxanae* z r. 1480, kde podařilo se mi zjistiti i další předchůdce na Jelitovském gruntě ve Chvalíně. Je to vlastně urbář kláštera doksanského, založený r. 1522. Zde mluví se 1450 o Blažkovi ze Chvalína, jemuž klášter prodal čtyry hony dědiny s loučkou k Tuháni.

Blažkův syn Havel — zvaný Jelito hospodařil na otcovské dědině od r. 1515—1550 a po něm nastoupil syn Matěj Jelito, jenž prikoupil od kláštera v r. 1553 ještě další pole kupním listem čili Hamfestem. Po něm držel statek od r. 1580 jeho syn Václav. Ten by dvakráte ženat a s první ženou Annou Nedbalovou měl mimo jiné dítky Annu, kterou za manželku pojal Václav Tach, ujav s ní r. 1610 statek ve Chvalíně za 600 kop míš. (Registra purkrechtní Chvalína a Dušník, uložená v Podřipském museu v Roudnici). Václav Tach činil svým závazkům zadost podle možnosti — někdy i třeba opožděně, takže je v lednu a únoru 1630 teprve zbytkem 10 kop za r. 1626 doplatil. Od r. 1630 umlkají zápisy úplně a v nastalých vojnách snad statek shořel a pozemky ležely ladem. V té

době asi zemřel Václav Tach, a 24./2. 1642 dosazen na spustlý statek jeho syn Matouš, jenž ohořelé stavení znovu vystavěl, pole zvelebil a staré nápadníky vyplatil. Vedle tohoto statku držel Matouš se svojí ženou, dcerou Matěje Smetany ze Chvalína čís. 13 od r. 1652 i pustý statek Smetanovský, jež po něm převzal r. 1667 Jan Legler. Matouš měl 3 dítky Jiřího, pak dceru Kateřinu a syna Václava. První byl dvakrát ženat a první ženě a jejím sirotkům bylo puštěno pusté místo na spáleném statku Bendovském v Dušníkách nyní č. 13, jež znovu vyzvedl, 15 let hospodařil a r. 1711 odevzdal statek ten svému synu Martinovi, jenž, nemaje mužského potomka, popustil 1711 svoji živnost zeti Janu Feglovi, čímž zaniká na starém Bendovském statku rod Tachův po meči — v našem případě spíše »po pluhu«, ač potomci tohoto rodu »po přeslici« zde zůstávají. Vedle Martina měl Jiří Tach ještě syna Jana, nar. 1665 již v Brňanech, jenž si vzal r. 1689 za manželku Magdalenu Hromádkovou ze Škarýtkovského statku ve Chvalíně čís. 17. Měli spolu asi v r. 1685 rozeného syna Tomáše Hromádku jinak Tacha, jenž obojími jmény se uvádí ještě v roce 1740, kdy převzal grunt Broukovský. Jméno po střeše Hromádka se tak vžilo, že zatlačilo původní jméno Tachů, jež v matrikách u téže haluze se po r. 1770 ve spojení s Hromádkou již ani nevyskytuje. Jiří Tach pojal za druhou svou manželku Magdalenu Kohelovou z Brňan, čímž kombinace Tach, jinak Kohel po střeše jest prokázána. Tento Jiří, syn Matouše Tacha ze Chvalína, měl sestru Kateřinu a bratra Václava, jenž měl 1668 se svojí první ženou Kavítovou nynější číslo 12 v Dušníkách. V r. 1677 ujal s dovolením doksanského preláta po otci pozůstalý statek ve Chvalínách čís. 3, který v r. 1695 postoupil své ženě Kateřině a synu Václavovi s podmínkou, že zde bude až do své smrti hospodařiti. Ale syn Václav byl duchovním až do r. 1717 v Račíněvsi, načež se dostal do Lužce n. Vlt., kdež 11./6. 1724 křtil a z téhož roku je v oddací knize podepsán Tachet po latinsku Tachetius. Založil v Račíněvsi fundaci, dle níž slouží se ročně 8 mší za faráře Tachecího.

Z uvedeného vysvítá, že mladší Tach nemohl ani na statku hospodařiti, leda by se byl svého farářského místa vzdal, a proto již otec jeho za svého živobytí staral se po dohodě se svým synem o nástupce. Aby pak statek nepřišel do jiné rodiny, postoupil jej 24./4. 1700 svému synovci Vítovi Tachovi také Kohel řečenému ze vsi Dušníky, synu svého bratra Jiřího, jenž oženil se podruhé do Brňan, jak již bylo řečeno, s Magdalenou, dcerou Sigmunda Kohela. Lužeckým farářem Václavem, Bedřichem Tachem, jenž zlatinisoval své jméno na Tachetius, z něhož po odvržení koncovky us povstalo nynější Tacheti, Tachecí atd., různě psané, vymřela přímá linie tohoto rodu na chvalínském statku, ale Vítem udržel se grunt ten v rodě Tachovic až do dnes. Vedle Víta měl Jiří Tach, jak

jsme viděli, syna Karla, zakladatele to větve Střednické a Václava, udržovatele větve brňanské, pak Alžbětu Kateřinu, jež zemřela svobodná 1723 a nejmladšího Matěje, jenž bral ještě podíl po své zemřelé sestře, ale rok úmrtí, ježto matriky Boušovské počínají teprve r. 1746, jsem v tomto roce nenalezl. Buď zemřel aneb se někam přestěhoval. A nyní, když s naprostou jistotou víme, že kolébka rodu Tachecí stála ve Chvalíně u Roudnice, můžeme si učiniti přehled dosavadních poznatků. Nejstarší syn Jiří zakládá ve Střednicích na Mělnicku jednu větev, syn Václav udržuje větev Brňanskou a Vít je pokračovatelem vymřelé větve Chvalínské. Rozumí se samo sebou, že všechny tři větve vykazují více haluzí nejen v nejbližším svém okolí, nýbrž i daleko od svého prahníza, po celých Čechách, Moravě, v Rakousku, Německu, Švýcarech i v Americe.

Vedlo by ovšem daleko vypočítávati zde jednotlivé členy starého tohoto selského rodu, jichž shledal jsem jen pro mělnickou větev přes 370, takže s druhými větvemi dosahuje počet známých členů daleko přes 600.

Z podrobných rodopisných tabulek, jež jsem jen pro střednicko-dušnickou větev Tachecích podle výsledků svých badání sestavil, vyplývají obecně zajímavé věci, z nichž chci uvést: 1. několik stručných dat týkajících se poměru mužských potomků k potomkům ženským, 2. záměny vlastního jména toho rodu s přídomky, 3. nejoblíbenější jména křestní v tomto rodě, 4. všimnouti si z lékařského stanoviska různé životní schopnosti neb neschopnosti členů tohoto rodu, zvláště u dvojčat, 5. v druhé etapě lidského života, totiž sňatcích, stárí v jakém jednotlivci vstupovali v manželství, a jaký byl poměr počtu let ženicha k nevěstě, pak manželství dvojitých neb trojitých, 6. plodnosti, dále členů neprovdaných, neb starých mládců a konečně stárí, v němž Tachecí umírali, a po případě na jaké nemoci. Ani různá zaměstnání Tachecích, náboženství, smíšená manželství a stálost u víře, národnost neměla by tu býti opomenuta.

Střednicko-dušnická větev Tachecích čítala, jak jsme viděli 370 členů, ovšem i se zakladatelem všech tří větví Václavem a zakladatelem větve Brňanské — Václavem a pokračovatelem vymřelé větve chvalínské, lužeckým farářem Václavem Tachetiusem, jak se po latinsku psával, a z čehož, jak řečeno, povstala odvržením koncovky nynější forma jména Tachecí, pravopisně v různých dobách podle toho, zda Čech neb Němec psal matriky, různé psané.

Z celkového počtu 370 osob shledáváme ku podivu o plnou padesátku čili přibližně o $\frac{1}{4}$ více členů pohlaví mužského, nežli žen. Ty předstihly svým počtem muže pouze v kolenu VII., kde bylo totiž jen devatenáct mužů a dvacet žen, a hlavně v koleně IX., kdež přichází na 43 muže 48 žen. Za to ale XI. koleno vykazuje 32 muže na pouhých 20 žen.

Dříve než počneme vypisovati další rodopisné poměry, týkající se narození, oddavek a úmrtí jednotlivých členů tohoto rodu, bylo by snad záhodno zmíniti se o jedné z nejdůležitějších rozpoznávacích označení jednotlivých členů četné této rodiny, a to jest o jméni, jež od narození s osobou srůstá.

Jsou to ovšem především jména křestní, ač nelze zapomenouti i na přezdívky jmen rodových, jež dostaly se příslušné osobě buď po střeše, čili po statku, do kterého se dotýčná osoba přiženila, neb u nemanželských dětí po jménu muže, za kterého matka toho kterého nemanželského syna neb dcer Tacheciových, se provdala.

Zvláště koncem XVII. století jsou tyto přezdívky po střeše v kraji roudnickém velice častý. Vzpomeňme, že Václav Tach dlouho byl zván a psán Tach jinak (neb aliter) Jelito, a jeho syn Matouš Tach jest jmenován jako jeho otec též Jelito, a když dostal se na Smetanovský statek, byl k tomu ještě zván Smetana a, ježto otec byl dvakrát ženat, a Matouš pocházel z první manželky Jelitové, rozené Nedbalové, dostává se mu přídomkem i dívčí jméno jeho babičky — Nedbal. Tato kumulace jmen jest u něho skutečně neobyčejná. Totéž vidíme i u jeho syna Jiřího, jenž byl dvakrát ženat, poprvé s vdovou po Matouši Šedivém z Boušovic, po druhé s Magdalenou, pocházející ze statku Kohlovského, po němž byl zván Kohel — později Kohejl, což se přeneslo i na jeho syna Karla, jenž se přiženil do Střednic a tam ještě v r. 1724 byl zván Tachecí-Kohejl.

Zajímavo jest, že tento přídomek zatlačuje někdy úplně vlastní jméno rodové, jak viděli jsme na Janu — synu právě zmíněného Jiřího Tacha-Kohejla, jenž v r. 1684 vzal si za ženu Magdalenu Hromádkovou ze Škarýtkovského statku ve Chvalíně.

On sám byl zván Jan Tach, jinak Hromádko, a jeho potomek již Hromádko aliter Tach, ale potomci tohoto, jež dostali se do Černuce u Velvar ztratili již úplně původní své jméno Tach neb Tachecí a jsou prostě zvaní Hromádkové.

A jako příklad, že nemanželské děti jsou zvány po muži, za něž se jejich matka později provdala, stačí snad jen namátkou uvéstí Annu, nemanželskou dceru Alžběty, dcery Václava Tachecího a Anny Kučerové. Alžběta provdala se později za Kratochvíla ze Strážnice č. 42, ale její nemanželská dcera Anna psána jest místo Tachecová, »vulgo Kratochvílová«, ale v obci až do její smrti († svob. 1879 téměř v 59 letech), nikdo ji jinak neřekl než Kratochvílová.

Větší význam než tyto přezdívky mají však křticí jména různých členů velké této rodiny. Upozorňuji zde zvláště, že již ve druhé polovině XVII. stol. bývalo ve zvyku dávat při křtu dětem hned dvojí jména, ač zdálo by se, že ten zvyk je data pozdějšího.

(Dokončení příště)

Rodopis a fotografování.

(Dokončení.)

Provedení snímků. Zde máme dvě první úlohy: postavit a připevnit předmět (listinu neb knihu) k fotografování a proti němu postavit správně aparát.

Nejprve položíme na stůl bílý papír, jež hřebíčky neb nálepkou připevníme na stůl; tím dostáváme ze spodu více odraženého světla na listinu, zvláště když je zachmuřeně počasí neb tmavší místnost.

Při fotografování listin postavíme na tento papír stojánek, označíme si tužkou přesně na papíře, kde stojí, neboť nyní budeme vždy jen podle tohoto místa se řídit a vždy postavíme přesně stojánek na toto místo, když bychom byli nuceni fotografování jednotlivých listin nějakým způsobem přerušiti.

Knihy neb větší sešity nemůžeme na stojánku připevniti; k tomu potřebujeme pomocníka, jenž nám knihy musí držeti. Opět si přesně označíme na papíře místo, kam vždy fotografovanou stránku musí pomocník postavit. Na papíře udělá se čára, podle níž pak těsně stavíme stránku fotografovanou; na oné čáře uděláme si značku, k níž vždy stavíme okraj listiny (rozevřený hřbet). Pomocník vezme knihu, najde stránku, knihu postaví těsně k oné čáře, rozevřený hřbet posune k značce na čáře, fotografovanou stranu uchopí na kraji jednou rukou, druhou část knihy uchopí druhou rukou a rozevře do úhlu asi 100—110°. Knihu musí držeti kolmo a klidně.

Fotograf vezme několik knih, postaví na ně aparát na okraj jejich tak, aby mohl šroubkem točiti a tím pohybovatí měchem, aparát umístí přesně do středu listiny (přidá nebo ubere knih) tak, aby osa jeho byla kolmo na listinu. Posunováním knihami a otáčením šroubku zachytí obraz listiny, zaostří a ostrost kontroluje lupou. Z tabulky si vypočte čas osvětlovací a clonu. Nasadí kasetu do aparátu a vytáhne plechovou závlačku. Nyní vezme krabičku s kontrolními čísly a seznam vyhledaných archiviál. Z krabičky vezme číslo, poznamená je do rubr. 6 seznamu a připevní (ne ovšem lepidlem!, nýbrž jen drátěnou svorkou) na fotografovanou stránku, kde je volné místo. Pak stiskne přerem a obrázek je vzat.

Jestliže jsme »vzali« fol. 135, pak obrátíme list a fotografujeme fol. 136; chceme-li pak vzít fol. 135 v., obrátíme knihu vzhůru, postavíme na čáru a ophotografujeme stejně jako dříve*).

Nesmíme ovšem zapomenout vždy vytáhnouti filmpack; černého pruhu papíru neodtrháváme. Plechovou závlačku kasety, pokud fotografujeme strany téže knihy, nevšouváme, nýbrž až jsme s knihou hotovi. To proto, že při téže knize nepotřebujeme zaostřovat každý snímek zvláště. Přejde-li však na řadu kniha jiného formátu, pak zastrčíme závlačku do kasety a kasetu vytáhneme z aparátu, neboť pro tuto novou knihu musíme znova postavit správně aparát a obraz zaostřit.

Nejdůležitější tedy je: nezapomenout poznamenat v seznamu kontr. číslo a připevnit je na stránku. Číslo totiž současně vyfotografujeme na listině a podle toho pak jediné zjistíme, kam jednotlivé snímky vlastně patří.

Dále musíme použitý kontr. lísteček dáti stranou, abychom ho omylem nepoužili znova.

Konečně nesmíme zapomenout ihned po vzetí snímku, vytáhnouti černý filmpackový pás, abychom nevzali dva snímky na jeden filmpack.

*) Viz Čas. rodop. sp. I. str. 105.

Jestli jsme si vše s rozvahou připravili, pak jde fotografování klidně a rychle. Máme-li čas a záleží-li nám vědět, jak se snímky podařily, můžeme si event. u místního fotografa vyvolati snímek na zkoušku.

Snímky doma vyvoláme, fixujeme, vykoupeme a usušíme. Jsou černé s bílým písmem a dají se dobře čísti zvláště s lupou. Zvětšovat je není potřeba.

Potom vezmeme »Seznam« a podle kontr. čísel na snímku zjistíme, kam snímek patří. Snímky jedné knihy (listiny) vložíme do zvláštní obálky a seřadíme je pak podle stran, jak k sobě patří, a konečně na prázdném okraji negativu poznamenejme si inkoustem potřebná data podle seznamu (archiv, signaturu, zkratku pramene, folio); na př. »Kr. m. a. — 351 — Contr. B. I. 135 v«, což značí Kroměříž, městský archiv, sign. 351 Contracten Buch I. fol. 135 v.

Tím jsme hotovi a můžeme nyní snímek pohodlně opisovat. Při negativěch 9×12 lze opisovat s lupou, ba mnohdy pouhým okem. Odporučuji zhotoviti si drátěný podpěrný stojánek (jako hudebníci mají pult) bez podstavce. Dále doporučuji vzíti dvě čistá skla, mezi něž pak vkládáme filmový negativ; skla potom opřeme o pult, pod skla položíme zrcadlo, jež nám odráží světlo denní neb od lampy a dostatečně prozařuje negativ (retušovací pultík!). Do levé ruky uchopíme lupu a čteme, pravíci pak píšeme.

Tot moje metoda; mám s ní dobré zkušenosti a docílil jsem pěkných výsledků.

O technice fotografování zde psát nebudu. To je věc sama pro sebe, té se musí každý naučiti sám z knihy a hlavně prakticky od některého fotografa. V této učňovské době nechť fotografuje každý různé věci, osoby, krajiny, předměty a nechť se pomalu zaučuje ve fotografování z blízka, v reprodukci.

O koupi aparátu se může poradit. Ostatně aparáty 9×12 jsou nyní laciné, poněvadž je dnes v módě aparát co nejmenší, a staré aparáty se dostanou levně.

Pro určení osvětlovacího času a velikosti clonky odporučuji raději tabulky, než jiné optické přístroje; jsou jednoduché a spolehlivé.

Filmpacky jsou velmi pohodlné, lehké a lze je vyměnit přímo u aparátu. Desky jsou mnohem levnější, ale těžké a dají se vyměnit v temné komoře. Pochopíme, že by tedy fotografování nešlo tak rychle, kdybychom museli svého pomocníka posílat k místnímu fotografovi vyměňovat vzaté desky za čisté. Výhody této jednoduché metody jsou:

a) menší cena aparátu; b) není potřeba zvětšovacího přístroje; c) nepotřebuji do archivu bráti stativu; nahradím jej knihami, jež jsou pevným podkladem pro aparát, aparát mohu posunovati všemi směry, směr vpřed ulehčuje zaostřování; d) vyvolání provádím jen jednou, negativů nemusím zvětšovati a mohu je čísti přímo; e) na matném skle aparátu mohu se přesvědčiti, zdali snímek tam je; f) kontrolní lístek s číslem je pomůcka absolutně spolehlivá; g) fotografování listin v poloze vertikální je velmi jednoduché a nedá tolik práce jako v poloze horizontální.

Nevýhodou je drahý fotografický materiál (filmpack) a potřeba míti k tomu společníka, když fotografuji knihy neb větší sešity.

Vím, že moje metoda má své výhody a nevýhody, jež mi fotografově vytknou. Podotýkám však, že dovedu fotografovat i podle Dr. Dietla, že však ze zkušenosti radím rodopiscům, aby fotografovali způsobem jednoduchým. Pro menší počet snímků se vyplácí aparát větší, kdežto pro velikou řadu seriových snímků (a tedy ne různých, jak je rodopisec nachází!) se vyplácí a rentuje »Leica« se vším svým příslušenstvím, jež je hodně drahé. Ostatně jistě se najdou aparáty menší ($6\frac{1}{2} \times 9$), kde pak jsou i filmpacky levnější.

Účel, cíl a výsledek po stránce rodopisné je hlavní a jediný, účel finanční (t. j. nejmenší náklad) je vedlejší. Kdo je zručný fotograf, může spojit oboje, kdo však neumí dobře fotografovat, nemůže se odvážit ke složitým výkonům fotografickým a při tom pokaziti neb vůbec neudělati snímek; takový rodopisec musí raději pracovat primitivněji, ale za to jistě.

Rodopisec může použití aparátu nejen pro fotografování listin, nýbrž i obrazů, map, fotografií, pečeti, medailí a j. K nim používáme výhradně desek chromoisolárních (reprodukčních). Fotografujeme-li medaile a pečeti, pak volme vždy polohu takovou, aby šikmým dopadem světla vynikla jejich plastika.

Konečně může rodopisec též pro jiné účely použití aparátu: pro fotografování domů, částí jejich, staveb, předmětů a věcí, jež nás v rodopise mohou zajímat, dále osob v různých dobách a příležitostech, můžeme fotografovat typické znaky jednotlivých částí těla po stránce dědičnosti a j. Rodopisci naskýtá se krátce spousta příležitostných a důležitých snímků, jež by mu fotograf z povolání dělat nemohl, nehledíc už k tomu, že fotografové z povolání obvykle snímky opravují (retušují), čímž odstraňují právě to nejtypičtější a přirozené.

Boh. Petr:

Úředníci a zřízenci na Bílých a Červených Poličanech v 16. až 19. věku.

Majíce podati přehled úředníků (arci zajisté nikoli úplný a konečný), kteří kdy na řečeném panství službou se zdržovali, nesmíme nevzpomenouti ani té okolnosti, že právě z Poličan vyšlo v 16. stol. dosti těch, kteří vedle honosného a dlouhého sic titulu vládyckého byli nuceni chlebiti u panů bohatších.

Stalo se r. 1513, kdy synové vládyky Bořka z Poličan (Červených) Jan totiž, Čeněk a Hašek z neznámých nám důvodů zbavili se prodejem rodné tvrze i vsi Červených Poličan a nevalných zboží v okolních vesnicích, opustivše tak rodnou svoji kolébku, která tu již ve 14. stol. stávala.

Rozešel se pak vládycký rod Bořků Poličanských se znamením šachované půle štítu v erbu směrem nejvíc poledním, k bohatým Pardubicům; a že peněz za zboží otcovské podílem mnoho nepřipadlo, bylo se brzy ohlédnouti po nějaké službě panské neb osaditi se i na menším zbožíčku třeba jen po městsku.

Že Bořkové Poličanští činili tak pravidlem, potvrzuje několika skutečnost. Zemské desky připomínají r. 1552 Jana Bořka z Poličan úředníkem na Opočně¹⁾ a Jan st. Bořek Poličanský z Poličan jmenuje se r. 1560²⁾ »fišmistrem«, r. 1574 »nejvyšším fišmistrem« a r. 1578 a 1582 JMC »předním fišmistrem« na Pardubicích. Který z nich spolu s bratřími Čeněkem a Haškem Poličany r. 1513 prodával, těžko hádati³⁾.

¹⁾ ZDT 21, I 10. ²⁾ PA IX., 27.

³⁾ Tituláře 16. st. připomínají výslovně Jana Bořka staršího z Poličan vedle jiného Bořka téhož jména i původu, ale bez označení starší. Srovnej též Paprockého Diadoch o st. ryt.

Od r. 1565 až do r. 1588 střídal Jan st. držení různých usedlostí městských v Pardubicích. Léta posléze řečeného zemřel, neboť tehdy poručnictví nad dcerkou Marií, splozenou s manželkou jeho Barborou z Zarssy (psáno též Sarši) a Salay ujímá se bratr Janův, Petr Bořek Poličanský z Poličan a Velehrádku na Oujezdě⁴⁾. R. 1591 píše se v zems. deskách jako rukojmí »na Bitovanech« a ve funkci poručníka dcerky Marie trvá ještě r. 1593. Petr Bořek, někdy též úředník panský držel v l. 1568—1582 dům v Pardubicích, na jehož místě (i jiných) p. Vratislav z Pernštejna pivovar postavil⁵⁾.

Synové jeho prodali Bitovany jak následuje: »L. 1600 ve středu po památce sv. Antonína stala se smlouva přátelská a trh mezi uroz. vladykami p. Arnoštem Čěnkem a p. Janem Divišem bratřími vlastními Bořky z Poličan a Velehrádku a v Oujezdci leta právní spravedlivá majícími a prodávajícími z jedné a uroz. p. p. Václavem st. Zárubou z Hustiřan na Žumberce a Příně kupujícími z strany druhé, oni mu prodali člověka svého dědičného Jana Dlouhého ve vsi Bitovanech, též také kus lesu nad studenou vodou řečeného, jakž jsou sami toho v držení vešli a užívali po neb. uroz. p. Petrovi Bořkovi z Poličan a Velehrádku panu otci svém vlastním etc., kterážto smlouva se stala leta 1592 v pondělí po sv. Václavu a to za sumu 600 kop gr. českých. Paní Mandalena Bořkova ze Vchynic a na Bitovanech měla věno po p. Petrovi Bořkovi otci našem«⁶⁾.

Kdežto r. 1614 byl již Jan Diviš mrtev, připomíná se »Arnošt Čeněk Bořek z Poličan a z Velehrádku a v Velkém Oujezdě«⁷⁾ ještě několikrát, posléze r. 1625⁸⁾. Je sotva myslitelné, že by žili jen z výtěžku svého statečku, míst úřednických nikde nezastávajíce.

Bratrem některého Jana byl nepochybně Čeněk Bořek z Poličan, který se jmenuje r. 1547 purkrabím⁹⁾ a r. 1558 již hejtmanem p. Jaroslava z Pernštejna na Pardubicích. Manželkou jeho byla Mariana ze Zálužan, která obeslala jako vdova po smrti Čěnkově r. 1568 Jiříka Špetle¹⁰⁾.

⁴⁾ R. 1582 pojal Jan Příbek z Oteslavic za manželku Zuzanu, dceru, Jana Bořka Poličanského z Poličan a Velehrádku, »JMC předního fišmistra panství Pardubského« a Barbory Bořkové z Salají, mateře vlastní, s věnem sote kop. (DZT⁷⁸ K₈). Mezi zetěm a tchánem však brzy vznikly spory.

⁵⁾ Sedláček: Hrady I. 10, pozn. 4.

⁶⁾ DZ T¹⁷⁴, G⁵.

⁷⁾ »Registra všelijakých věcí případných a pamětihodných« v bibl. fürstenberské v Praze, D III. 9. (Dle Jandery).

⁸⁾ »Arnošt Čeněk Bořek z Poličan a Velehrádku, nejbližší a krevní strejc nebožky Anny Strakové z Poličan a z Velehrádku etc. jest dlužen 100 kop gr. čes. Johaně Bořkové z Poličan a z Velehrádku, sestře své.« (ZD T²³⁸ B₄).

⁹⁾ PA I. c.

¹⁰⁾ DZ T³² L¹⁸⁰; T²³³ G²³. Bořků z Poličan známe ve stol. 16. hojně. Kodex Pernštejnský připomíná r. 1506 Divíše z Poličan, r. 1510 Bořka a Čěnka z Poličan. Zemské desky jmenují r. 1539 a 1556 Arnošta Bořka z Poličan (T¹ A⁴; T¹⁰ C¹²). R. 1574 byla jakási kvittance na úroky podepsána Tobiášem Bořkem

Našli-li Bořkové z Poličan v 16. stol. obživy a pomoci hmotné na cizím panství pánů z Pernštejna (později komorním), stalo se podobně po letech i jiným úředníkům šlechtického stavu, jenže na Poličanech samých.

Nebyla na př. asi nijak na závalu rytíři Kryštofu Karlu Stařímskému z Libštejnu na Lukavci a Sobětuši okolnost, že v l. 1651 hejtmanil na panství poličanském, aby několik let po té (1656) zvolen byl krajským hejtmanem v kraji Hradeckém. Za hrabat Kotulínských byl tu v l. 1718—1721 vrchním hejtmanem cizinec Gothard Leutter z Thanenberka.

A mohl-li si již r. 1790 obyčejný smrtelník, direktor A. J. Reichenbach celé panství poličanské na 6 let propachtovati, to už jeho šlechtický nástupce v úřadě, František Xaver Cecingar z Birnic vyzískal jistě jen nejvýš obezřetným úřadováním pro sebe natolik, že panství poličanské s 18 vesnicemi od hrabat Kotulínských r. 1804 koupil. To ovšem byla jen řídká výjimka a mohla dojíti podpory nejspíš tam, kde platilo známé lidové pořekadlo o myším posvícení v nepřítomnosti kocourově.

Více zaslouženého zájmu a pozornosti dostalo by se zajisté osudu různých těch aktuárů, důchodníků, polesných, obročních atd., na nichž de fakto správný chod celého panství záležel. Žel, že o nich nedochovalo se nám ve většině případů nic více, než pouhé jejich jméno. Pokud se o jejich životním běhu děje přece nějaká zmínka, byly všechny údaje čerpány z pozůstalosti rolníka Jos. Petery z Třebihostě v hořickém museu¹¹⁾. Tu pak žádná jeho paměť nesáhá před r. 1800.

Připojený přehled nelze považovati za úplný z důvodů na snadě jsoucích; zhruba však, zvláště pokud se týče úředníků vyšších, sotva zbude co doplniti. Poněvadž hlavní pramen, t. j. panská registratura, byla z většího dílu zničena a skrovné zbytky její porůznu roztroušeny, bylo se spokojiti excerpováním matrik lanžovských (1684) a miletínských (1636). Tu ovšem vyskytují se jména úředníků pouze náhodně, ale za daných okolností v počtu nejhojnějším. Hned na druhém místě stály by listáře, které se začínají však teprve r. 1792 a nejsou zase soustředěny: část jich chová Zemský archiv, některé zbyly u knihovního úřadu v Hořicích.

z Poličan a téhož r. známe ještě Haška Bořka, jehož manželkou byla nejspíš Saloména z Poličan. (Dle Jandery VIII., ^{2840/6}). Táž vyskytuje se v zems. deskách již 1559. Hašek oddělil se r. 1537 od svého bratra Čeňka s 80ti kopami. (Viz Sedláček, Hrady V. 91, pozn. 10). V titulářích 1. pol. 16. stol. najdeme též Bernarda Bořka z Poličan.

¹¹⁾ V l. 1835—1837 byl kancelářským písařem v Bílých Poličanech. Žil v l. 1810 až 1889. Viz čl. Boh. Petr: Zapomenutý sedlák rodopisec v III. roč. t. časopisu.

Pozemkové knihy (1702) u téhož úřadu podávají přibližně tolik, jako listáře. Farní archiv v Lanžově, obojí manipulace archiv-

ní v archivu ministerstva vnitra a průvodní materiál tereziánského katastru v Zemském archivu potvrdil jen jméno neb ověřil dobu pobytu té které osoby. Něco dat přinesl i archiv Dvorský (Dvůr Kr. n. Lab.), kde však nutno ještě pátrati, neboť chová přes 7.000 istin.

V závorce udané letopočty znamenají dobu, kdy byla zjištěna přítomnost úředníka, resp. zřízence na zdejším panství. Pokud by se jedna a táž osoba vyskytovala v době svého působení v několika postaveních, jsou v chronologickém pořadí zachována.

Podávaje dle pramenů na ten čas mi dostupných těchto několik jmen, přál bych si, aby rodopisci, který tu snad nalezne stopu, stala se okolnost ta pobídkou k dalšímu pátrání třeba svízelnému, ale tím i zajímavějšímu a vzácnějšímu.

*

1550 — 1600.

Století 16., na prameny v tomto směru velice chudé, zná jediné tolik, že Jiřík Hanczel, úředník na Poličanech, poháněl Diviše Markvarta z Hrádku na Vrchlabí r. 1589¹²⁾. Není pochyby, že týž úředník (hejtman) poličanský spolupodepsal r. 1580 jako svědek listinu vydanou Jiřím z Valdštejna na zámku Hostinném pro městečko Miletín na právo handle solného (podpis četl J. N. Lhota »Jiřík Hantschel«¹³⁾). Můžeme tedy položit dobu jeho působení na Býlých Poličanech do let 1580—1589. Bílé Poličany patřily od r. 1560 až do r. 1584 Jiřímu z Valdštejna, po jeho smrti až do r. 1589 manželce Aléně z Lobkovic. Okolnost ta podporuje zlást identitu podpisu zmíněného úředníka na listině Jiřího z Valdštejna.

1600 — 1700.

Je-li stol. 16. na zprávy skoupé, je taková i 1. pol. stol. 17., ač se nelze nijak domýšleti, že by v tehdejších pohnutých dobách úředníků na panství nebylo. Z takového matričního zápisu dovíme se sice, že jistý úředník existoval, zamlčeno však zůstává pravidelně to hlavní, totiž jeho jméno. Byl to způsob zápisu pro tehdejší dobu obvyklý. Příkladem stůj zde zaznamenání křtu z Bílých Poličan v miletínské matrice A z r. 1636: »1643 28. 7bris: Otec Jakub Dub, matka Magdalena, dcerka Dorota. Kmotry: Panna Rozyna, služebnice J. M. Paní hejtmanky Poličanské, Kateřina po nebož. Jaroslavovi, též z Poličan. Kmotr: Tobiáš, t. času Quarda P. Paterův na Hradišti.«

Teprve v druhé pol. stol. vyskytují se jména úředníků častěji a pramenů přibývá. Tak na př. Soupis poddaných dle víry pro každé panství má v čele seznam všech úředníků na dominiu tehdy přítomných i s podrobnými údaji rodinnými. R. 1650 stává se seznam jmen plynulejším tak, jak dále v abecedním pořadí následuje:

Bar to ň Mikuláš, zahradník (1693—1695); Bittner (Byttnar) Martin, správce, hejtman (1640—1661)¹⁴⁾.

¹²⁾ Registra nálezův úřadu purkrabství kraje hradeckého, H₄ v bibl. kláš. strahovského. (Dle Jandery VI., hoř. mus.)

¹³⁾ J. N. Lhota: Miletín, 68.

¹⁴⁾ Správce byl jistě jen méně honosnější titul pro hejtmana menšího panství, který se ve stol. předchozím psal úředník, od r. 1750 pak direktor. K vůli úplnosti ponechány však termíny oba, pokud se jich v zápisech užívalo. — R. 1666 byl úředníkem na Miletíně Eliáš Bittner, snad bratr správce poličanského. V Peterových papírech je zaznamenáno: »V tituláři 1534 přichá-

Duchek Eliáš Augustin, důchodní, správce, hejtman (1665—1670)¹⁵⁾. Erben Jindřich, důchodní (1697); Etrych Jan, sládek (1651—1665)¹⁶⁾. Jelínek Jan Ondřej, polesný (1685—1703). Kleger Martin, kuchař panský (1695)¹⁷⁾; Kořínek Tobiáš, správce (1699—1700); Kratochvíle Jan, sládek (1655).

Machek Jan, pojezdny (1695); Med Jan Jakub, páže (1695). Petřík Jan Bartoloměj, správce (1697—1698). Stařímský Kryštof Karel, hejtman (1651)¹⁸⁾; Stehno Václav Bedřich, správce (1695—1696).

Šraier Kryštof, obroční panst. bělopolič. a studeneckého (1686—1693). Švanda Bartoloměj, purkrabí (1651)¹⁹⁾.

Thym Tobiáš, správce (1673); Taufman*) Matouš Václav, důchodní písař (1681—1691); Trnka Václav, purkrabí (1665—1668)²⁰⁾.

Wiznar (Wizner) Václav, purkrabí (1659—1665)²¹⁾.

zí též Majnuš Bukovský z Hustiřan, majitel blízkého statku Miřejova. Týž měl r. 1535 při s lanžovským kostelem stran jistých gruntů, kterážto pře ještě po 30leté válce závadná byla tak, že na to vytahující listinu úředník poličanský Bytnar do přísežní knihy města Miletína ingrossovat dal. An v řečené knize tato listina velmi nečitelně psaná byla, dožádal jsem r. 1846 p. Jarom. Erben, by mi tuto záležitost opsal, a jelikož se mu obsah dosti závažný být zdál, opsal to pro musejní listovnu a já opět od něho. To jediné toliko opravuji, že jméno úředníka p. Erben chybně četl Bytuna (Bytna), kdežto dle jiných souvěkých listin se nazýval Bytnar. — Na jiném místě pak čteme: »V Chotovinách na panství hostinském byl handfestní dvůr Martina Bitnera; naskytá se mi otázka, není-li to jedna a táž osoba s Martinem Bitnerem, správcem panství poličanského.« V archivu Dvorském list Mart. Bittnera z 22. V. 1640, krabice 58, list 62.

¹⁵⁾ V PA VI. 78 najdeme: »28. V. 1864 do archivu musejního zaslali; K. J. Erben: 6 papírových listů Eliáše Augustina Duchka, důchodního písaře na Bílých Poličanech a 1 od jistého Trnky odtamtud z let 1668—1670, obsahujících dopisy hlavně v příčinách hospodářských k hejtmanu panství hořeňovského.« Listy uloženy v Nár. museu pod sig. Hoříněves. Petera se domnívá, že Duchek i Trnka pocházeli ze zdejších rodin poddanských, neboť tato jména se mezi nimi vyskytovala hojně.

¹⁶⁾ V l. 1657—1685 jmenuje se současně sládkem poličanským Řehoř Etrych. Jedná se však pravděpodobně o jednu a touž osobu jména Jan Řehoř Etrych. Mínění potvrzuje okolnost, že manželkou Řehoře označena je v matrikách miletínských Dorota, kdežto Soupis poddaných (1651) zná v Poličanech jen Jana Etrycha; sládku a manž. jeho Dorotu. Viz III. roč. t. č., str. 137. Na Trotně užíval místa u chalupy Etrychovské při níž bylo 9 korců rolí. Z nich 3 oséval na jaro (ber. role 1654).

¹⁷⁾ 1695 l. Januarii pokřtěn Kašpar. Otec Martin Kleger (?), kuchař panský, matka Anna Lidmila. Levans: Pan Jan Jiřík Palacký, kancelista JM pana hraběte. Testes: Pan Jan Chvost, panna Dorotka Navrátilová, komorná JM pí hraběnky. (Na Miletíně).

¹⁸⁾ Vlastnoruční podpis na Soupise poddaných v Archivu min. vnitra ze dne 19. dubna 1651, R/109 - č. 47. Stáří hejtmana 45 let.

¹⁹⁾ III. roč. ČRS 136.

²⁰⁾ Archiv Dvorský připomíná M. V. Taufmana, správcem na Forstu r. 1705. V Praze měl dům. Viz krab. 62, list 49 etc.

²¹⁾ Při křtu z Poličan stála v Miletíně již r. 1649 Alena Trnková z Poličan, snad z této rodiny. Václav Trnka jmenuje se v Poličanech r. 1660/61 a je to pravděpodobně pozdější purkrabí. Synem jeho byl nejspíš Jan, který se tu vyskytuje ještě r. 1682.

²¹⁾ Miletínské matriky uvádějí r. 1656 Kateřinu Wiznerovu, v l. 1659

Albrecht Jakub František, hejtman (1704—1712).

Blažek František Augustin, hejtman (1740—1748)²²; Brožek Jan, purkrabí (1713).

Dauer Jan Laurentius (Laureati), správce (1727—1730)²³; David Anton, hejtman (1741)²⁴.

Etrich Jan; sládek (1709—1723); Exner Jiří, zahradník (1711); Exner (Exnar) David, zahradník (1712).

Fink Jan Kryštof, obroční (1710—1715); Flegl Jan, písař (1714).

Hájek Matyáš, polesný (1729); Heger František Ferdinand, sekretář (1702); Heysler^{**} Jiřík Juda Tadeáš, inspektor (1706); Hruška Václav, účetní (1724—1727).

Chládek Pavel, důchodní (1701—1703)²⁵.

Jirousek Václav Matěj, mušketýr (1713).

Khunert Jan Jiří, hejtman (1736—1740); Kitlitz Jan Leopold, správce (1730—1731)²⁶.

Leutter (Leitter) František z Thanenberga, inspektor (1718—1721)²⁷.

Majer Maxmilián, purkrabí (1736).

Näuber (Nüger) Kristián Štěpán, purkrabí (1741—1764).

Palouček Josef, kancelářský (1749); Pavlovský Jan Jiří, obroční, purkrabí (1718—1734)²⁸; Pazdrowský František Alexius, hejtman (1749); Petrhánský Ferdinand, správce (1701); Philipp František, hejtman (1713—1718?)²⁹; Pohl Jan Bedřich, sekretář (1730).

Rejl Kryštof, bažantník (1712).

Sehnal Matyáš, sládek (1729—1730); Serafín Stanislav, polesný (1737).

Šimerka Jan, polesný (1713—1715).

Tomášek Jan Jakub, purkrabí, správce (1714—1725)³⁰.

s přídomkem »dívka purkrabčina«. Jan Wiznar, snad zase syn, jmenuje se též r. 1682.

²²) Viz druhou část stati, náhrobky.

²³) Vlastnoruční podpisy úředníků kol. r. 1730 na inventářích věcí v zámku poličanském, č. 10.504, 10.506 a 10.507 hořic. musea histor. Na prvním též autograf Frant. Karla hr. Kotulinského a Gotharda Leuttera z Thanenberka (1718).

^{**}) R. 1673 byl purkrabím na Pecce Václav Heysler. (Milet. matr.)

²⁴) Pozn. 22.

²⁵) V kostelních účtech 1723 »bývalý studenecký purkrabí Chládek«. Statek Studenec byl připojen v 1. pol. st. 17. k Bílým Poličanům a proto byli i někteří úředníci společně oběma panstvím. Kol. r. 1700 přibyl správou i Forst.

²⁶) Jan Leopold Kitlitz jmenuje se r. 1727 hejtmanem při městě Chyši (okr. žlutický). Běží nepochybně o jednu a touž osobu. Srovnej ČSPSC XXXIX., 61.

²⁷) Úřadoval někdy též ve Vratislavi, kde hr. Fr. Karel Kotulinský byl úřadem vázán. Jeden z rodu Leutterů byl úředníkem na Kostelci nad černými lesy.

²⁸) Umíráček v lanžovském kostele nese nápis: Nákladem Jana G. Pawlovskeho, pulkrabiho roku 1734. (Soupis XXXI, 79). Zemřel 9. VI. 1734, purkrabí Näuber 23. IX. 1764 ve stáří 64 let.

²⁹) V přiznávací tabele poddaných ze dne 1. září 1714 jeho podpis s pečeti, na níž pták s křídly rozepjatými (Zemský archiv, katastr tereziánský, panství Bílé Poličany).

³⁰) Týž Jan J. Tomášek byl patrně r. 1727 hejtmanem v městě Libochovicích. Viz str. 62 ČSPSC roč. XXXIX.

1750 — 1800.

Adolt Jiří, purkrabí (1786—1787).

Bernet (Pernet) Štěpán, sládek (1751—1757); Bernet Jan, sládek (1759—1794).

Cleowat František Leopold, direktor (1750—1777)³¹⁾.

Demuth^{***)} František Antonín, purkrabí, direktor (1772—1782)³²⁾; Dvořák Jan, bažantník (1762).

Exner (Exnar) Václav, zahradník (1755—1766); Exner František, zahradník (1790—1796).

Faulhaber Jan, kancelářský (1784).

Gaudel (Kaudl) Jan Alois, písař, kontribuční (1784—1794)³³⁾; Gitner František, purkrabí (1752).

Horáček František, sládek (1794).

Kraus Josef, justiciář (1794); Kubelka Karel, sládek (1789—1791).

Lynek Jan M., aktuár, kontribuční, kontrolor (1791—1797)³⁴⁾.

³¹⁾ R. 1753 15. 8bris píše: »... nebst ich zeith meines vier Jährigen allhierseins...« (Zems. archiv, kat. terez.) Přiznávací tabela vrchnostenská ze dne 25. února 1750 podepsána je již Cleowatem jako direktorem. Syn jeho Jan byl v l. 1768—1813 farářem v Lanžově, kde byl také 8. III. 1813 pohřben. Zemřel 4. III. ve věku 73 let. V Peterových poznámkách je zajímavý zápis, charakterisující asi přilehavě povahu zmíněného direktora: »Jak jsem se zmínil, byl na Lhotkách r. 1835—1837 jeden z nejstarších rychtářů. Ač byl přehluchlý, rád hovořil, zvlášť o minulých časech, zde z času hr. Kotulínských, i uvedu zde, co se v mé paměti zachovalo. — Tito majitelé panství poličanského sem velmi zřídka přijížděli, takže je úředníci téměř ani neznali. Jednou navečer v deštivém počasí vstoupí k direktorovi do bytu zcela umoklý a ublácený muž a prosil direktora Kleofata o almužnu aneb o přenocování. Osopil se na jeho dotíravost direktor a již bylo na tom, že domnělého cizince ze dveří ven vystrčit chtěl, an se mu v tom okamžení poznat dal, načež ovšem ohromený direktor svého chlebodáře plačtivě za odpuštění prosil. Tentýž pán, jsa na svém zámku v Poličanech co příchozí, často vycházel podvečer ven; vracel se domů v zádu za panskými stodolami, zpozoroval tam nějakého člověka; i blíží se pokradmu k němu, avšak neznámý člověk uskočil a hrabě s podivením zpozoroval, že to zloděj, který od soudruha z mlatu dírou v pytlích obilí odbírá. Hrabě přistoupí k díře a zlodějové ze stodoly jenou obilí podávají, které domnělý soudruh odbírá. Posléz vylezou zlodějové ven a zpozorovavše svůj omyl a poznajíce svou vrchnost, vrhnou se hraběti k nohám o milost prosíce. Hrabě je pokáral, pravil, aby si obilí s sebou vzali a přísně je napomínal, aby to více nedělali, že kdyby je správcí k do rukou dostal, že by náramně trestáni byli, že by to obilí ukradené ani za to nestálo; načež odešli.«

Příbuznou povahu nezapřel ani syn zmíněného úředníka, Jan Cleowat, který jako farář lanžovský tvrdě nastupoval ve vymáhání desátku a j. dávek na poddané své farnosti, jejichž pozemky a j. nemovitosti v licitacích také skupoval. Neústupnost byla mu vytčena samotným krajským úřadem v Jičíně.

^{***)} Jan Jiří Demuth, r. 1728 úřed. na Bělohradě. (Arch. Dv.)

³²⁾ Dle matik v Miletíně byl úředníkem poličanským již r. 1772, instrukci purkrabího vydal mu však hr. Josef Kotulínský 1. ledna 1773. (Hoř. mus. 9.863).

³³⁾ R. 1796 ženil se 29letý Jan Gaudel, direktor v Lukavci s 21letou Barborou Reichenbachovou, dcerou direktora z Poličan. Nade vši pochybnost dřívější úředník na Poličanech.

³⁴⁾ Nevěstou jeho byla Rozalie Stephanová z Miletína. O rodu Lynkově viz Dr. Zdeňka Nejedlého spis: Bedřich Smetana.

Neumann Václav, purkrabí (1788).
 Pacák (Patzak) Jan Jiří, purkrabí (1788—1784); Pelikán Josef,
 (syndicus hořický) justiciár (1787—1790).
 Reichenbach Augustin Jan, direktor (1784—1798)³⁵⁾; Ringl
 (Reigl) Gotfried, purkrabí (1767—1777).
 Stoczek Jan, kancelářs. písař (1765—1768).
 Springer Gotfried, kancelista (1752—1755).
 Zezinkar František Xav., direktor (1799—1804)³⁶⁾.

Po r. 1800.

v. Albeck, justiciár (1812—1813)³⁷⁾; Aschenbrenner Antonín,
 lékař (1860)³⁸⁾.

Bayer (Boyer?), kancelářský (1808); Biedermann, justiciár (1837
 —1844); Borůvka František, polesný (1852—1881); v. Božek, inspektor
 (1853); Brzek, vinař (1866); Buva Václav, knihvedoucí (1835).

Ceregetti, direktor (1835—1836)³⁹⁾.

Dobravský Antonín, písař, kontribuční, »amtsverwalter« (1822
 —1840)⁴⁰⁾; Duscher Kašpar, aktuár (1804—1811).

Engelbert Václav, direktor (1836—1840)*); Exner František, za-
 hradník (1814).

Fischkandl Eduard, soud. aktuár (1848—1849)⁴¹⁾.

Gabriel, direktor (?) (1837—1838); Gübel, aktuár (1814).

³⁵⁾ S manželkou Josefou pronajal panství poličanské od 1. ledna 1790 až
 do konce prosince 1795. Lesy a zámecká budova byly však z pachtu vyňaty.
 Dle miletínských matrik byl hospodářským úředníkem tamže již r. 1779.
 Poslední jeho podpis v hodnosti direktora stal se v pozemkových knihách po-
 ličanských dne 30. XII. 1798.

³⁶⁾ Nastoupil místo direktora 1. ledna 1799 (Urkundenbuch A, fol. 19
 z r. 1792 v Zems. arch.), r. 1804 celé panství koupil. (Viz IV. roč. ČRS, s.
 120 a n.) V rodě Cecingarů z Birnic zůstalo poličanské panství až do
 r. 1873. Tohoto Cecingara týká se údaj str. 51. v Popise obyvatelstva hlav. m.
 Prahy z r. 1770 od Ph. Dr. Ed. Šebesty, že r. 1770 ve stáří 12 let byl diskan-
 tistou v klášteře servitů P. Marie u sv. Michala v Praze. Narodil se v Dobříši.
 O způsobu koupě panství v r. 1804 kolují posud mezi lidem různé historky.

³⁷⁾ R. 1811 2. října byl jedním ze svědků svatby majitele Poličan Frant.
 de P. Cecingara z Birnic s Antonií, dcerou Ignáce Koppa ze Dvora Král. n.
 L. Tehdy se podepsal jako justiciár panství Smřic a Hoříněvse. (Vide matr.
 lanžovské).

³⁸⁾ V Peterových denících: »1860, 28. srpna. Sňatek p. Ant. Aschen-
 brennera, lékaře v Poličanech s p. Albinou, dcerou Erbena, mlynáře
 jeříckého. Věno má obnášet 12—15.000 zl.«

³⁹⁾ L. c. »1835 od května do března 1836 František Ceregetti;
 rodilý byl tuším ve Znojmě a úřadoval několik let co správce 3 dvorů v Rati-
 borcích na Náchodsku. V Poličanech žil v mrzutosti s vrchností, byl pak mrt-
 vicí raněn, že delší čas v Králově Dvoře se léčit musel. Obdržel pak v Brodu (?)
 pod Vídní u hr. Haracha službu a zemřel v Hořením Rakousku dle svě-
 dectví hradeckého úředníka Laušmana v Aschachu r. 1870.«

⁴⁰⁾ L. c. »1840. Byl as 22 roků podřízeným úředníkem as od r. 1819
 —1840, koupil sobě po odstoupení z vrchnostenské služby v Králově Dvoře od
 Jakuba Monicha (?) půl dvorce as za 17.000 zl., který však při névydatném
 hospodářství za několik let prodal a na sklonku svého života bídne v Náchodě
 živořil a zemřel tamtéž brzy po válce 1866.« Viz též druhou část stati.

*) Viz obšírněji v druhé části.

⁴¹⁾ Zmínka o tomto úředníku v Nerudových spisech.

Hak Mates, sládek (1810—1814); Havel Augustin, purkrabí (1848—1858)⁴²⁾; Heidrich Adolf, kontribuční, správce (1848—1850)⁴³⁾; Husák Václav, direktor (1809—1811), inspektor (1834—1836)⁴⁴⁾; Hošek Jan Hostivít, direktor (1853—1854)⁴⁵⁾.

Karásek Kašpar, aktuár (1805—1806); Kinzl Jan, kancelářský, správce (1801—1805); Koblitz, úředník (1800); Koderle Václav, direktor (1815—1816); Kopecký Josef, sládek (po r. 1854?); Kornteyer František, purkrabí (1813); Král Josef, správce 1850—1853)⁴⁶⁾; Kulíř Josef, sládek (1822—1825); Kurz Jan, direktor (1854—1858)⁴⁷⁾.

Laufberger Jan, direktor (1812); Löffelman Bedřich, direktor (1845—1850)⁴⁸⁾.

Mengemann Jan, sládek (1852).

Napравil Jan, správce, direktor (1819—1835)⁴⁹⁾.

Patzelt, aktuár (1812—1813); Petera Josef, písař (1835—1837); Pivetz, taxator, knihvedoucí (1823—1825); Příkryl František, kontrolor, rentmistr (1840—1872)⁵⁰⁾.

Roček, správce (1822)⁵¹⁾.

⁴²⁾ Petera: »Purkrabí Augustin Havel žil na pensi ve Dvoře Král. n. L. a na Poličanech v rozličném postavení, alespoň 40 let sloužil.«

⁴³⁾ Petera: »Heidrich zpracoval hospodářské záležitosti na Poličansku, mladý pán.«

⁴⁴⁾ Viz 2. část t. čl.

⁴⁵⁾ Petera: »1853 21. února byl jsem v Poličanech, moje seznámení s p. direktorem Hoškem, nedávno sem přistěhovalého. Jan Hostivít Hošek * 1815 v Nedělišti, zemř. 1872 dne 18. IV. (Obšírný životopis ve Věst. bibliograf. na r. 1873, str. 127).«

⁴⁶⁾ Pet. I. c.: »Král, byv napotom do Světlý v Časlavsku přesazen, kde dle výpovědi ovčáckého mistra Háka ze Sedlec v r. 1865 zemřel, začátkem května.«

⁴⁷⁾ L. c. »Kurz, již starší, avšak velmi praktický úředník. »Službu direktora nastoupil v srpnu 1854.

⁴⁸⁾ L. c. »Fridrich Löffelman, poslední patrimoniální úředník na Poličansku. Nato žil co úředník v Náchodě při berním úřadě co kontrolor ať tamtéž za několik let (as r. 1856—1858?).«

⁴⁹⁾ L. c. »Jan Napравil napotom sobě najal pod Prahou dvůr Sukdol a zachoval sobě jako úředník, taktéž i na tom premonstrátském dvoře značné jmění, při čemž si ještě v Praze řádný (hodný) hostinec vystavěl. Žije posud (1873) a má u Prahy blíž Hvězdy pěknou živnost.«

⁵⁰⁾ Pet. I. c. »Frant. Příkryl * as 1814, studoval techniku, byl u furvezny furýrem a zde r. 1837 ubytován, vystoupil od vojančiny a vstoupil as 1840 do služby hospodářské na Poličanech, kde se rozličně dal upotřebiti. Po Skalníkově převzal řízení poličanského panství, v kterémž postavení nyní (1873) posud trvá. (Uřadoval až do polou r. 1872, načež vystoupil a do Prahy se odebral.) Od ledna 1873 byla majitelkou panství již kněžna Rosa Hohenlohe-Bartenstein.« Příkryl Frant. zemřel v Praze 1879 (stár as 64 let) v říjnu.

⁵¹⁾ L. c.: »Roček žil u Pardubic ať tamtéž asi 1862 dle udání pana Vyskočila z Pardubic. Uřadoval v Poličanech asi 1820 a požíval u našich sedláků ano i u svých okolních sousedů dobré pověsti, jelikož jich právním zastupcem býval.« Z Poličan odešel s jakousi mrzutostí. Zdejší občané k němu v rozličných rozepřích docházeli i k Pardubicům.

Schandera, direktor (1822); Schöbel Josef, lékař (1865—1866)⁵²; Sch w o r t s c h i k W. správce (1819—1822); Sk al n í k František, direktor (1859—1867)⁵³; Skleňička František (?) justiciár (1827—1829).

Sláma, ingrossátor (1845); S o r g o Alois (von Ehrenhelm), inspektor (1853—1854)⁵⁴; Spitzar, direktor (1841—1844)⁵⁵; Strimpfl, direktor (1812); Studnička Jan Nepom., vrch. úředník (1805), direktor (1811—1812)⁵⁶; Svoboda, lesní zřízenec (1837); Špatný Josef, panský ranhojič (1850—1854)⁵⁷; Švipel Jindřich, lékař (1861—1865)⁵⁸.

Trčka František, direktor (1813—1815).

Unger Josef, ingrossátor (1816—1819); Utěšil Josef Václav, správce (1805—1808).

Vedral, správce (1815); Všečetka Ignác, aktuár (1815).

Wiktor, knihvedoucí (1843—1844); Witschel František, lesní (1814—1815).

Zába, písař (1852); Ženíšek František, zahradník (1852—1854); Žit Ludvík, správce (1820).

*

V druhé části této stati budtež uvedeny ukázkou některé výňatky z deníků a poznámek Peterových, pokud by se týkaly někdejších úřednických rodin na Bílých Poličanech. Výňatky poněkud obšírnější neznamenají snad, že by obsahovaly vše: je samozřejmé, že nelze některých záznamů uveřejniti prostě z důvodů taktických.

⁵²) L. c.: »1865. V polou listopadu přistěhoval se do Poličan p. doktor Josef Schöbl, byv za vrchnostenského lékaře s ročním platem 600 f. a svobodným bytem přijat. Rodem z Plzně. Byl zde as rok, načež přijat v Praze za zemského očního lékaře. Po něm byl zde lékařem jakýsi Moravan, jen as ½ roku, nemoha si ani u pí hraběnky ani u poddaných přízeň získat. Byl tuším ve Vídni promován za doktora.« Jako vrchnostenský lékař působil v Poličanech v mladých letech Dr. Karel Choudounský.

⁵³) L. c.: »Skalník, od listop. 1859—1. července 1867, byl od Prahy rodič, studoval filosofii v Praze a circa 1820 sloužil pod Reichenbachem (synem direktora Augustina Reichenbacha), jenž zde as do r. 1800 úřadoval. Skalník † as 1868 neb 1869.«

⁵⁴) Zemřel v Praze 26. XII. 1863, stár 73 let. Než do Poličan přišel, stál ve službě Colloredo-Mansfelda. Na Poličanech pens. r. 1855. (Arnold, Gedenkb.)

⁵⁵) L. c. Pet.: »Spitzar, přísný úředník, po odstoupení žil u Prahy a zemřel tam mrtvici raněn as 1845.«

⁵⁶) Viz ČRSC IV., 121.

⁵⁷) V lanžovské farní kronice při r. 1853 zápis: »Panna Anna Špatná, svobodná dívčí učitelkyně na podreální škole v Novém Bydžově, manž. dcera pana Josefa Špatného, městského ranhojiče odtamtud a jeho manž. Anny, majíc v Poličanech pana bratra Josefa, panského ranhojiče, darovala dne 27. září 1853 zdejšímu f. chr. Páně 2 polštáře na velký oltář barvy žluté, vyšívané po stranách« etc.

⁵⁸) Petera I. c.: »1862 11. února jsem byl u p. lékaře Švipla, syna spisovatele hospod. knihy, spisov. Vojtěcha Švipla — Jiří Volný. Tentýž jest zde od r. 1861. V lednu a únoru 1865 nebezpečně stonal na hlavničku »typhus«; vznikly z toho souchotiny a umřel v červnu 1865.« Na jiném místě poznámek: Již v létě 1864 objevil se na Dehtově »V chaloupkách« tyfus a zachvátil až posud (únor 1865) as 40 osob, avšak asi 5—6 osob z nich zemřelo. Toutéž nemocí onemocněl p. lékař Švipl, načež velkým namáháním lékaře A sch en b r e n n e r a as za 1—1½ měsíce vyhojen, avšak opět nebezpečné vředy téměř celé tělo opanovaly, kteří rozříznuté být musely. Zemřel 5. června 1865.«

To už bude věcí rodopisného badatele, aby si opatřil úplný opis materiálu, o který se zajímá.

V poznámkách Peterových narazíme na rodopisný materiál téměř na každé stránce. Při jeho důkladnosti v zápisech jinak ani nelze, třeba se tu jednalo o pouhé jen jméno.. Tak na př. v deníku z r. 1834 píše: »Když jsem ze začátku měs. srpna z Prahy do své otčiny přišel, klidil se již oves. V těchto feriích navštívil jsem já, p. L h o t a, p. E r b e n, p. R i c h t e r Jaroměř, Náchod, Adersbach a jiná na této cestě ležící města. Také jsem počal toho roku v měs. září do Poličan chodit a při ouřadě jsem psával. Na to jsem jel do Světlý v časlavském kraji do praxe, kdež mi p. inspektor H u s á k u p. důchodního S r n k y (?) místo objednal. Zde jsem byl od všech p. ouředníků a p. písařů jakož i jiných osob vlídně přijat... Dne 12. března 1835 byl jsem do Poličan povoláný, do kteréhožto místa jsem také dne 14. března s vozkou K u d r n o v s k ý m ze Třemešné se šťastně dostal. Zde v Poličanech jsem byl již od 1. března 1835 za kancelářského ustanoven, kteroužto službu jsem až do 20. III. t. r. za pana direktora N a p r a v i l a, od 20. III. až do 1. IV. za p. insp. H u s á k a, od 1. IV. 1835 až do 1. III. 1836 za p. direktora Frant. Č e r e g a t t i, od 14. III. až do 30. VII. 1837 za p. direktora E n g e l b e r t a zastával. Od 1. srpna 1837 až do 6. I. 1838 jsem s p. G a b r i e l e m v této službě dlel.«

Není zajisté bez významu pro toho, kdo stopu některého z jmenovaných sleduje ani takováto krátká zprávička: »Okolo sv. Václava byl B r z e k ze služby vypovězen a nový Amtsdienr Jan D v o ř á k nastoupil v Novém roce 1836 jeho místo.«

Šířeji rozepisuje se Petera o jménech D o b r a v s k ý, E n g e l b e r t a H u s á k: »V létech 20 a 30 a 40tých byl písařem a posléz kontribučním na Poličansku Antonín D o b r a v s k ý, který měl za manželku starší dceru lanžovského učitele Š e d i v é h o (jenž tam počal působiti r. 1790 a zemřel 1844, 20. IV. Pohřben tamtéž, stár 72 roky; * tedy 1772). Učitelem se stal v 18 letech a úřadoval 54 roky. (První jeho syn zemřel co farář Volešnický.) R. 1840 stal se Dobravský »Amtsverwaltrem«. Napotom koupil si živnost u Král. Dvora s obydlím, nynější zemskou nemocnici, což však brzy prodal musel.

R. 1848 urovnával poličanský archiv a rozděloval pro soudní okresy: Hořice, Dvůr Králové a Hostinné, pak pro politické okresy: Hořice, Dvůr Král. a Trutnov. Napotom žil sám skromně v Náchodě, posléz v kanceláři notářském při p. K i t l e r o v i, kde zemřel circa 1868 stár as 72 roky. Manželka zemřela circa 1856. — Druhá dcera uč. šedivého byla provdána za Jana W e i s e, podučitele v Lanžově; as 1830 stal se učitelem na Trotině, kde zemřel 1871.

Dobravský měl 2 syny, kteří brzy zemřeli. Jeden z nich byl oficírem. Jedna dcera se šťastně provdala a žila (asi) v Linci. V stáří musela podporovati svého otce, ano i Eduard Birnic udílel mu ročně 40 zl. příspěvku. — Stará učitelka Šedivá mnoho let byla osleplá a † 1868 na Trotině více jak 80letá. Syn p. učitele trotinského Jana Weise r. 1859 dne 29. března co stárek v hořením trotinském mlejně dostal se při mazání do palečnického kola a byl strašně rozdrčen; ovšem, že také hned zemřel... etc.»

Ve farní kronice lanžovské nalezl jsem zápis tohoto znění: »Antonín Dobravský učil na Trotině od 5. ledna 1847 až do 4. října 1848 v ten čas, co jeho předchůdce Jan Weis od veleb. ouřadu školdozorského v Petrovicích ze svého učitelského místa vzdálen jest býti musel.« V pozn. vedle napsáno: »Jan Weis nebyl od veleb. soudce školního Petrovického, nýbrž od milostivé poličanské vrchnosti ze svého učitelského místa skrze 2 roky vzdálen. Po Ant. Dobravském stal se podučitelem na Trotině zase J. Weis etc.«

Zdá se podobati pravdě, že trotinským učitelem tehdejším nebyl nikdo jiný, než náš aktuár Dobravský z poličanského zámku. Jeho příbuzenství s předchůdcem jej k tomu jistě dostatečně »legitimovalo«.

Zvláštní pozornost věnoval Petera náhrobkům na starém hřbitově lanžovském. V pozůstalosti jeho (v hořickém museu) najdeme i nákresy křížů, božích muk z různých míst s příslušným textem. V rukopisech čteme:

»Zmíniti se musíme též o pomnících na hřbitově při kostele v letech 30tých t. století. Těch tam bylo ještě před 40 lety mnohem více, avšak vandalismus 19. stol. jich mnoho zničil. Ovšem, nebyly to pomníky nádherné, mausolea králů, vévodů nebo nějakých podmanitelů. Nicméně připomínaly nám hodnostáře této krajiny neb jinak zasloužilé osobnosti a rádi jsme jejich jména a hrobní nápisy četli a jejich zásluhy neb veřejné, byť skrovné postavení si na mysl uváděli. Nešetrnost lidská mnoho jich zmařila. Z pozůstalých uvádíme: železný pomník Kateřiny Husákové, zemř. r. 1836 v stáří 56 roků. Její manžel byl druhdy v l. 1809—10 zdejšího panství direktorem. Byl to muž přísný i jinak spravedlivý, ač tuto spravedlnost si zdejší rolníci neradi připomínají, an zde na panství po dosti velikém časovém intervalu opět naturální robotu zavedl, ovšem, že za souhlasu panující vrchnosti Frant. Xav. Cecingara z Birnic⁵⁹⁾, ale o tom později.

Tentýž Václav Husákov⁶⁰⁾ byl zde později, totiž r. 1834—1836 inspektorem, kdy zde tato jeho choť zemřela. Byla též spřízněná

⁵⁹⁾ V poslední vůli Frant. Xav. Cecingara z Birnic ze dne 2. V. 1815: »moje sestra provdaná Husáková v Průhonicích (?).«

⁶⁰⁾ Petera: »... nebo o Husákově šla pověst hned ve Světlé, že má jmění na 60.000 zl. a posud jsem se dozvědět nemohl, kam to jmění přišlo. Již

s vrchnostenskou rodinou, totiž sestrou, avšak tuším nevlastní⁶¹⁾ Frant. Xav. Cacingara z Birnic. Jakmile však tato zmíněná Kateřina Husáková zemřela⁶²⁾, byl její manžel ze služby vypovězen a žil do své smrti na rozličných místech, nejdříve co inspektor na Kácovském (?) panství, pak dle doslechu při magistrátě v Čáslavi a † prý r. 1846 a v Chrudimi pohřben. Od r. 1821—1834 byl na velkém panství světelském v Čáslavsku u starohraběte Salma vrchním úředníkem a i na jiných panstvích v úředním postavení.

Zemřelá (ovšem z návrhu jejího manžela) doporučila škole trojinské 1000 zl., aby z vypadajících úroků školy neb učiteli příspěvek poskytován byl. Tentýž Husák byl původcem, že škola v Trotně a v Doubravici zřízená byla. O čemž při školách. O tomto hrobovém pomníku toto doložit musíme, že jest z černého železného plechu a že jest od r. 1836 tak silně rezem potažen, že nápis zakrátko nečitelným se stane, ano během času celý pomník se rozpadne.

Na polední straně kostelní zvenčí nachází se pomník⁶³⁾ pí Anny Engelbertové, direktorky poličanské, pak jejich dvou synů Jana Nep. a Roberta. Prvnější † 1839 v Poličanech v stáří as 30 roků, Jan 5 roků a Robert 3 roky. Poslednější dva doprovodil jsem co kancelářský do hrobu. Dítka zemřely na šarlach. Manžel, resp. otec jejich byl Václav Engelbert, naroz. v Habru, městečku Čáslavském, kdež před r. 1836 více let byl úředním ředitelem a tam se oženil s nadzmiňenou Annou, roz. Šípkovou, jejíž otec byl druhdy sládkem tuším v Klukách v Čáslavsku, žijící v l. 1836—1838. Dětek měli vícero. Nejstarší byl Václav, * as 1830, pak následovali oba výš jmenovaní zemřelí. Ze všech dítek žil po matce a žije snad posavad Václav. Václav Engelbert otec, vystoupiv ze služby poličanské, vstoupil do hospodářské služby tuším v Tábořsku. Poslední čas byl inspektorem u pojišťovací společnosti v Praze, kde na začátku

v Poličanech upadl do jistého druhu blouznění, že vyhotovil závěť, dle níž značnou část svého jmění doporučoval městečku Světlý a sice tak, aby se jistina drahný čas uložená nechávala až by se na miliony zvětšila a tak se měly ve Světlý ohromné závody zaříditi.«

⁶¹⁾ Byla vlastní sestrou Frant. Xav. z Birnic.

⁶²⁾ Ve far. kronice v Lanžově v kapitole »Památní nápisy na starým hřbitově okolo far. Páně« čteme: »Na tomto hřbitově za hlavním oltářem nalézá se památník svobodně stojící, z litého, dutého železa, ohraden železným plůtkem. Nápis zní: Zde odpočívá Uroz. Paní Kateřina Husáková, rozená rytířka z Birnic. Zesnula 13. července 1836, svého věku 56 roků.«

⁶³⁾ V r. 1924 při restauraci kostela (románský portál) přemístěn byl na vých. stranu za presbytář kostela a předsínka i přístřešek o němž dále řeč, byly rozbořeny. Masivní náhrobek, na němž dva andělé nesou urnu s iniciálami A E má nápis: »Hier ruht Anna Engelberth geborne Schipek, Amtsdirektorsgattin von Politschan, 25½ Jahr alt, in der Blüthe ihres Lebens gestorben am 1 November 1839, an der Seite ihrer forangegangenen Kinder: Johann 3¼ Jahr und Robert 2¼ Jahr alt, betrauert von ihrem Gatten, Geschwistern und Verwandten.« O hrobce rodiny Engelbertovy v Habru viz též Birnbau-mové Čáslavsko XLIV.

února 1862 zemřel. Byl též majitelem hospody na Habersku. Bratra měl tuším mladšího, jenž v l. 30tých v Habru měšťanostem byl.

Bratr zesnulé Anny Engelbertové byl Karel Š í p e k, v l. 30tých písař berního úřadu v Kounicích (?) na Moravě, 3 míle za Brnem u městečka Mědlova. Na počátku r. 1837 se přistěhoval ke své sestře do Poličan, kde ť na úbytě na začátku srpna 1837. Jiný její bratr byl Ignác Šípek, v l. 30tých medik na universitě pražské. Od té doby žije v Praze, kde jsem jej navštívil r. 1874, an byl okresním lékařem v okr. sv. Jindřicha v Praze. Zemřel tuším r. 1884 neb 1885.

Pomník Anny Engelbertové jest přístřeším chráněn před zvětřáním, ano i před poškozením, an též uzavřen jest, ukrýváje též máry a jiné nářadí. Památku zesnulé pro budoucí časy připomíná fundace na čtení mši sv. při témž chr. Páně.

Ostatní pomníky mají menší důležitost. — Když se hřbitov při kostele pro počet každoročně zemřelých příliš skrovným být osvědčil, pomýšlelo se na to, nové místo pro hřbitov vyhlédnout, což se za inspektora V. H u s á k a stalo. Nový hřbitov jest jen 300 až 400 kroků od kostela vzdálen, i pomyslíl na to inspektor pro okrasu a trvanlivost živým plotem tento příbytek zesnulých ohradit. K tomu cíli trojí druh křovin a stromoví vyhlédnut a sice smrček, habr a hloh.

To vše prozatím tyčkovým plotem chráněno být mělo. Bohužel, že vše patřičně ošetřováno nebylo a tak vše až podnes od r. 1835 a 1836 divoce živoří, kdež mimo téměř věčné trvanlivosti ohrada oku vábící okrasu poskytovat mohla. Starý hřbitov napotom urovnan a slušným tralářovým plotem obehnán byl, v kteroužto dobu, tuším 1839 větší díl hrobníků odstraněn byl. Před hřbitovem český patron sv. Jan Nep. důstojně kostelní a hřbitovní svatyni ostríhá.

Na nově zřízeném hřbitově krásný, velebný pomník křesťanské lásky nalézáme, totiž ukřižovaného Spasitele, který sem Frant. de P. Cacingar z Birnic daroval a jenž dle doslechu stál 900 zl. Nápis pod Spasitelem je naznačen začátečními písmeny: 1838 F. C. R. v B.

Jiný pomník na témž sv. poli kryje pozůstatky šlechtěného lidumila a hraběcího lékaře p. Jindřicha Š v í p l a, jenž zde od r. 1861 ve svobodném stavu v tichosti, avšak blahodárném účinkování dny svého života trávil. Bylť syn úředníkův, jenž sepsal a Vlastenská hospodářská společnost vydala spis »Jiří Volný« a německy Georg Frey. Mihi amicusimus! Má železný pomník a na něm nápis:⁶⁴⁾«

Na dalším listě nalezneme záznamy o těchto náhrobcích:⁶⁵⁾

1. »Leta Paně 1746 dne 3. Juny usnula Pani Eleonora Margareta B l a ž k o w a Rozená Šlegrowna toho času Heytmanka Bělo-

⁶⁴⁾ Nebyl Peterou opsán.

⁶⁵⁾ Dnes po nich není nikde stopy.

poličanská. Starší 42 Leta. Bože Rač Gi Dati lehké odpočívání a Sstiasné z mrtvých vstání.

2. Rozalia Dcera Wáclawa Sa dli (Otec Waclaw Učitel Lanžowský † 15 Sept. 1728, Matka Theresia † 20 Febr. 1728).
3. Joannes Petera tuto odpočívá (Sin Giržika Peter y Ssafaře Miřegowského Utopen gest dne 2. Juni Roku 1738) Wěku svého miel 22 leta a 28 dni.
4. Leta Panie 1741 usnul W Panu D a v i d Anton, Heytman Poličanský (sin Frenzl Rodiečz Radimský Toho.) Zemřel 11. máje, stáří 46 let.

V dochované pozůstalosti našeho rodopisce nenalezl jsem zprávu o náhrobcích zazděných do již. zdi chrámu napravo od portálu.

Jsou to:

1. Kamenná deska s reliefem nese text: »Z autlých cytů dítecy lásky postavili tento náhrobník vděční synové svému milému oci Matějovi N a p r a v i l o v i. Umřel v Pánu při navštívení svého syna direktora Poličan. V roku 1824 dne 28. června v 62 ro. stáří.«
2. Podobný kámen: »Náhrobek postavený z dítěcí lásky Rozarii B e z v o d o v é, zemřela 25. března 1816 a Anně Š t ě r b o v é 24. Břez. 1824. Zde s vnukem Gothardem odpočívají.«
3. Na kovové desce pomníku: »Zde očekávají slavného ... vzkříšení věrní manželé Václav a Marie D u f e k, jichžto Bůh v sňatku manželském 53 leta žiti nechal. Manžel šafář na panství Poličanském usnul dne 7. října 1840 věku svého 87, manželka, jenž dlouhá léta ochotně mnohým nemluvnátkům na svět pomáhala dne 3. dubna 1839 věku svého 76. Bože! Uděl jim lehké odpočinutí, Tobě pak, milý čtenáři, tak dlouhý věk a tak dokonalou spokojenost. Na důkaz synovské lásky obětuje památník tento vděčný syn Antonín D u f e k, c. k. setník v armádě.«
4. V levo od portálu zazděn (patrně při renovaci kostela v r. 1924 objevený) pískovcový kříž (zlomek), svědčící Štěpánu B e r n e t o v i, sládku poličanskému. (Viz seznam).
5. Na opačné straně kříž z téhož materiálu, bez textu, jen s leto počtem 161(1?).
6. Na straně západní o samotě stojí kříž s tabulkou a nápisem: »Jan P e t e r a nar. v Dechtově 4. srpna 1765 zem. v Poličanech 6. září 1835. Pokoj jemu. — Dětinná láska postavila.«
7. Vedle dveří sakristie menší náhrobek s iniciálami AMKS z počátku minulého stol. (Dlužno čísti nejspíš A. M I K Š).

Tím jsou povšechná data o úřednících poličanských vyčerpána.

Literatura.

Popis obyvatelstva hlavního města Prahy z roku 1770. I. Staré Město. Hlavní text k tisku upravil PhDr. Eduard Šebesta, předmluvou, úvodem, doplňky textů a rejstříky opatřil PhDr. Adolf Lud. Krejčík. V Praze 1933. Knihovny Rodopisné společnosti čsl. číslo 4. Stran XXIV.+387, cena 100 Kč.

Objemný, více než 400 stran čítající svazek edice, která počala r. 1931 vycházeti jako příloha Časopisu rodopisné společnosti československé, nachází se nyní před námi. Iniciátor a upravitel textu vydávaného pramene, Dr. Eduard Šebesta nedočekal se již dokončení celého díla. Pero vypadlo mu z ruky, když právě se chystal k sepsání úvodu a průvodního aparátu edičního. Po zesnulém příteli ujal se této práce ředitel státního archivu zemědělského, Dr. Ad. L. Krejčík, a dovedl ji zdárně ke konci.

V Krejčíkově úvodu se dovidáme o prvých snahách státu za Marie Terezie a Josefa II. po získání bezpečných údajů o počtu obyvatelstva v t. zv. dědičných zemích habsburských. Pokusy ty ve své první etapě asi od r. 1753 počínají jsou politicko-církevními soupisy duší, kdežto v období od r. 1770 převažuje v nich ráz politicko-vojenský. 10. března 1770 vydán byl královním patent, jenž nařizoval krajským hejtmanům, aby — poprvé spolu s vojenskými důstojníky — očíslovali v obcích všechny domy a provedli v nich soupis všeho mužského obyvatelstva s označením jeho brannosti, jakož i veškerého tažného dobytka. Dr. Krejčík seznamuje nás podrobně s prováděním tohoto nařízení o sčítání obyvatelstva v roce 1770, jemuž za svůj vznik děkuje také právě vytištěný soupis mužského obyvatelstva Starého města pražského.

Vlastní soupis zaujímá v naší knize 201 hustě tištěných stran, jejichž obsah zvýšen ještě použitím četných zkratek. Těmi označena jsou jmenovitě kritici jména a povolání do soupisu pojatých osob. Jednotlivé domy jsou tu uváděny se svým popisným číslem, podle ulic a farních okrsků, při každém pak domě vyjmenování vedle majitele též všichni mužští obyvatelé s udáním svého povolání a místa, odkud pocházejí, mnozí též s udáním věku. Již z toho jest vidno, jak důležitý pramen rodopisný máme tu před sebou, a to nejen pro rodiny pražské, nýbrž i z celé oblasti našich zemí, ba i ze zemí cizích, z říše atd. Tento soupis pomůže nejedné rodině přesunouti se přes »mrtvý bod«, naléztí další stopu po svém rodu v místě, odkud do Prahy přišel 1770 zaznamenaný předek. Kniha Šebestova-Krejčíkova má tedy svůj význam nejen pro Prahy nýbrž i pro sta našich měst a obcí mimopražských, ukazující na osudy jejich rodáků. Přirozeně bude kniha vítána též našim historikům o Praze: dávat obraz společenského rozvrstvení aspoň jedné velké části našeho hlavního města, a to v době, kdy se tu počínalo naše národní probuzení. Krejčík dotkl se toho na konci úvodu, ukazuje, jak již tehdy byl značný příliv z venkova do české metropole, i jak ve vrstvách sociálně nižších převládala stále česká národnost.

Soupis obyvatel Starého města pražského z r. 1770 vztahuje se na celkem 12.242 osob. Bylo by zajímavé seznati, kolik z dnešních obyvatelů I. části Prahy jsou přímými potomky oněch dvanácti tisíc z doby před 160 lety. Německý ethnolog Georg Hansen (Die drei Bevölkerungsstufen, Mnichov 1898) zabýval se takovýmito problémy a došel k tvrzení, že obyvatelstvo měst skládá se asi z poloviny z rodáků místních a z poloviny z rodáků cizích. Genealog Kekule ze Stradonic (Ausgewählte Aufsätze a. d. Gebiete d. Staatsrechts u. Genealogie, 1905, str. 107—108) vyvodil z toho matematickou formalku: značí-li n dnešní počet obyvatel, t počet generací od doby se kterou se zabýváme, pak počet přímých potomků dnes v městě žijících měl by činiti $\frac{n}{2^t}$. Máme-li za to, že

dnešní generace od r. 1770 počítaje jest pokolením šestým, pak $\frac{1}{64}$ dnešního počtu obyvatel Starého města měla by býti přímými potomky oněch osob, jež tu žily r. 1770. Kekule sám arcíť k takovýmto theoretickým výpočtům dokládá že o jejich správnosti lze se přesvědčiti jenom empiricky: vypracováním úplných rozrodů oněch rodů, jež tu před jistou dobou (v našem případě tedy před 164 lety) byly domovem. A dokládá, že konec konců všechny problémy pohybu obyvatelstva jsou problémy rodopisnými.

Zjistiti, kteří a kolik z dnešních obyvatelů St. M. Pr. mají své přímé předky v osobách našeho soupisu z r. 1770, bylo by tedy záslužným úkolem, jemuž aspoň někteří z příslušných rodů by se měli věnovati. Bude zajímavé, kdo z dnešních obyvatel St. M. Pr. asi první se přihlásí jako dokázatelně přímý potomek některé osoby, uvedené v soupisu z r. 1770!

Používání Šebestovy edice »Soupisu 1770« jest zdokonaleno a nesmírně usnadněno podrobnými přehledy a rejstříky Krejčíkovými, jež sestavil s plí všeho uznání hodnou nejen statistický přehled počtu sepsaných osob a tažných zvířat, nýbrž i sestavení ulic, konkordanci popisných čísel, a důkladné abecední rejstříky jak jmen osobních, tak i místních a jednotlivých povolání, řádů, stavů, úřadů a zaměstnání. Těmito rejstříky, zvláště pokud jmen osobních a místních se týče, Dr. Krejčík napravil všeliká nedopatření nebo chybná rozluštění z velmi nečitelného originálu, jež také jména vůbec všelijak komolil. Najdeme je tedy nyní nejen pod tvarem zkomoleným nýbrž i pod heslem správně upraveným.

Je těžko říci, do jaké míry pilná práce, vykonaná vydavateli, dojde spravedlivého ocenění. Jistě knihy bude historiky, statistiky i rodopisci hojně používáno a bylo by si přáti, aby knihu tuto si opatřil každý, jehož předkové v ní jsou uvedeni, jmenovitě také města a obce, jejichž rodáci 1770 tu přicházejí. Jen brzkým rozprodejem knihy, tištěné v omezeném počtu výtisků, bude umožněno, aby naše rodopisná společnost, která se tímto nákladným tiskem finančně vyčerpala, ale vědecky vykonala čin záslužný, mohla se odhodlati také k vydání stejného popisu Nového Města Pražského. A to si jistě budou přáti milovníci dějin naší matičky Prahy stejně, jako celá naše obec rodopisná.

Ms.

L. Domečka, Ladislav Jan Pospíšil. Vydáno k odhalení jeho pomníku v Hradci Králové 1933. 46 str., 5 obr. příloh.

Biografie vnuka královéhradeckého tiskaře, knihkupce a národního buditele Jana Hostivíta Pospíšila, Ladislava Jana, jež naroden r. 1848, zemřel v mužném věku již 6. března 1893. Krátký byl jeho život, ale zasloužil se nesmírně o město Hradec Králové, jmenovitě tím, že houževnatým jednáním vysvobodil obec z pásma hradeb a umožnil její další rozvoj. Vděčné potomstvo v uznání zásluh postavilo mu nyní pomník. Příležitostná publikace Domečkova formou kronikářsky vyprávěcí probírá všeku činnost Pospíšilovu a stává se cenným dílkem biografickým, i rodopisným, a dává plasticky vystupovati místním poměrům v druhé polovině 19. století.

Ms.

L. Domečka a O. Císař: Polští povstalci v Hradci Králové v letech 1863 až 65. Str. 23 s 6 vyobr.

Přepřacované a rozšířené samostatné vydání Domečkovy stati z r. 1924 přináší vypsaní interview skoro tisíce Poláků, kteří po potlačení polského povstání z r. 1863 byli zatlačeni na rakouskou půdu, sleduje osudy některých individuálně a referuje o památkách po nich v Hradci Kr. dochovaných. Některé fotografie jsou v knížce reprodukovány. Cenné jmenovitě pro genealogii rodin polských.

Ms.

Karel Žák: Národní buditel Ph. Dr. a JUDr. Jos. Vratislav šl. Monse, universitní profesor, rodák Novoměstský. V N. Městě na Moravě 1933, nákl. autora, 34 str., 1 vyobr. (5 Kč).

Josef Vít Monse narodil se 15. června 1733 v Novém Městě na Moravě jako syn tamního syndika, stal se 1764 advokátem v Olomouci, kdež dosáhl profesury státního práva, později stolice práva církevního. Osvícenské smýšlení pomáhalo mu k vzestupu v hodnostech státních. R. 1780 byl rektorem university přenesené do Brna a povýšen do stavu šlechtického. Zemřel r. 1793 v Olomouci. Autor spisku, sepsaného na paměť 200. výročí narození Monseova, podrobně probírá osudy i bohatou vědeckou, literární a probuzenskou činnost tohoto zasloužilého moravského buditele. Zajímavé jest, že se nedochoval portrét Monseův, nebo aspoň autoru se nepodařilo jej zjistiti. Ms.

Soupis Rodpisců.

Ivančice. Dodatkem k oznámení v ročn. IV. str. 160 sdělujeme, že adresa pana prof. Frant. Kleina jest nyní Olomouc, Dvořákova tř. 22.

Nové Město na Moravě. Josef Fiala, prof. reálky a člen kuratoria Horáckého Musea, jehož rod od r. 1674 sedí na gruntu č. 46 v N. Městě n. M., prostudoval všechny prameny — městské knihy, urbáře, lánské rejstříky, katastry — a opatřil si tak úplný materiál o změně držebnosti jednotlivých gruntů a pozemků novoměstských. Probádal matriky místní fary s tisíci zápisů ze širokého okolí a vyčerpává nyní archiv městský. V Horáckých Besedách otiskuje stať o původu a vzniku příjmení v N. M. n. M., rovněž do tisku chystá genealogii rodiny Kunstmüllerovy (od r. 1591) a Svítlovy. Tímto materiálem, vzorně do kartotéky roztríděným, vykonal a koná pan prof. Fiala práci, za níž mu genealogové, pracující o rodech novoměstských a z okolí mohou jen býti vděční.

Nosislav. Přesnými opisy ze zápisů matričních t. městečka z let 1695—1712 může posloužiti prof. Frant. Klein, Olomouc, Dvořákova tř. 22. (Nosislavské matriky z let 1713—1730 jsou ztraceny, na dalších pracuje).

Dotazy a odpovědi.

I. Dotazy:

54. **Čáp, Czap.** Prosím o laskavé zprávy, místa a doby sňatku Václava Čápa (nar. as 1730, zemřel v Lukavici) s Barborou (neznámého rod. jména) v letech 1750—1780, a narození dcery Marie Anny, a dalších dětí, jakož i doby a místa úmrtí uvedené Barbory Č.; nejpravděpodobno vše asi v krajích již. Čech. — Za výše uvedená sdělení, jakož i starší rodová data co nejvšeleji předem děkuje a event. vydání i honoruje Václav Čáp, Praha I., Sanytrova ul. č. 901.
55. **Kubiček a Kočí.** Prosím za jakékoliv zprávy o příslušnících rodů těchto jmen (srv. dotazy č. 47 a 48 ve IV. r., str. 160).

Statkář Josef Janoušek, Bukovno 47, p. Čejetičky.

56. **Oliva.** Za spolupráce p. Jos. Pilnáčka z Vídně vydáván rodopis rodu Oliva od nejstarší doby, kdy se jméno toto vyskytuje. Upozorňuji na to všechny nositele téhož jména a prosím o sdělení zajímavých dat o jejich rodech. Dílo vyjde jako soukromý tisk v bibliofilské úpravě a omezeném počtu výtisků. Kdokoliv by měl jaký zájem na této knize, nechť laskavě to ohlásí v Rodopisné společnosti.

Ing. Jiří Oliva,
velkostatkář a bankovní ředitel, Praha I., Národní tř. č. 9.

57. **Pára, Para, Par.** Příjmení Pára vyskytuje se ve dvou větvích: Příbramské (zjištěné do 1673) a Mladoboleslavské (zjištěné do 1729). Píše se též Para. Vyskytuje se toto příjmení též jinde? Lze prokázat jeho souvislost s příjmením Par? (Příjmení Par je známo z Veliké na Sedlčansku z konce 15. století).

Ing. Odon Pára, Vídeň XIII., Penzuiserstrasse 11.

58. **Smrčina - Smrczina.** Data o rodech tohoto jména (viz Pilnáček, Staromohavští rodové, str. 588) vyprošuje si buď do kanceláře Rodopisné společnosti čsl. nebo přímo na svoji adresu:

Ph. Dr. Josef Sokoll, Wien III., Untere Weißgärberstr. 17.

59. **Zwierzina - Kummer - Kummersberg.**

a) Nositel jména Kummer - Kummersberg dostal se jako cestovatel světem v r. 1690—1710 z Anglie až do Čelákovic (Čakovice u Prahy, kde býval zámek Czernínů, nebo Čachovice u Mladé Boleslavi?) a Staré Boleslavi. Té doby řádila v zemi epidemie a přítel jmenovaného, který s ním cestoval, v Čelákovících zemřel. Hraběnka Czerninová ujala se mladého Kummera a ustanovila jej na svém panství inženýrem a tajemníkem. Když se s její komornou oženil, svěřen mu byl též prodej zvířete ze všech revírů a obdržel pak přezdívkou »zwierzinarz«. V matrikách uvedeno jest té doby vedle jména Zwierzina také Kummer — Kummersberg. Veškerá sdělení tohoto rodu se týkající jsou vítána, zejména též výpis z matriky, kde uvedeno jest jméno Zwierzina — Kummer — Kummersberg;

b) V Litevsku (Polsku) oslovují sedláci přísedícího soudu »Swerina«. Kdo může k tomu dáti vysvětlení, jak to vzniklo?

Ed. Zvěřina, Konice u Prostějova.

II. Odpovědi:

34. Gerl.

1688 13. 4. Marie ze Zejbízu byla kmotra při křtu Karla, syna Kryštofa Vlčka a manželky jeho Doroty z Janovic. (Nejstarší matr. janovická).

1698 25. 8. Kryštof Ferdinand, správce týnecký, byl kmotrem při křtu Antonína Bartoloměje, syna Václava Melichara, mlynáře z Janovic a manželky jeho Anny. (Nejstarší matr. janovická.)

1729 24. 12. Vavřinec, svobodná osoba, t. č. kontribuční panství dešenického, byl při křtu z Janovic. (Ibid.)

1730 21. 2. narozen a 21. 2. pokřtěn Matěj, s. Lorenze t. č. kontribučního na Dešenících a manželky jeho Roziny. Kmotr Matiaš Mülner, obroční z Běhařova, pa. Polesina Weysová, sestra p. inspektorové, všichni svobodní. (Ibid.)

1743 Ferdinand, farář čachrovský se připomíná jako svědek v matrikách klatovských.

1769 29. 9. Ferdinand, farář loučimský, byl při křtu Lidmily, dcery Ignáce Tichého, krčmáře z Janovic a manželky jeho Kateřiny.

1775 19. 4. † Rozina z Janovic č. 62, krčmářka, 75letá. (Matr. janovická č. 2.)

1775 2. 4. »Já Rozina Gerlová jsouce v nemoci nebezpečně postavena, tak, že nevím dne ani hodiny, když Bůh všemohoucí mně z tohoto bídného světa povolá, a poněvadž zdejší obec městečka Janovic mně na paměť přivedla, že můj manžel Lorenz Gerl při držení trhu dobytčím v Janovicích na čtvrtek lidi z trhu tlouk a sháněl, až do vody skákali, a poněvadž já to vím, tudy jsem já jim 90 zl., pravím devadesát zlatých, které jsem já jim na confirmati od jejich znova žádaných privilegií zapůjčila, na nich sobě více žádného práva nezanechávám a to s ohledu toho, abych já i můj manžel na věčnosti žádnou těžkost a odpovídání neměl...«.

(Krajský archiv klatovský, Publicum A 13.)

Kaj. Turek.

Z Rodopisné společnosti českoslov. v Praze.

Výborová schůze konaná dne 3. května 1933 za přítomnosti 7 členů výboru a 2 revisorů.

Zpráva jednatele V. Pelikána: Byl založen podací protokol, který čítá od 15. března do 1. května t. r., 257 jednacích čísel. Z dopisů odeslaných uvádíme: Žádost o subvenci na Sebestův »Popis«, zaslaný městské radě města Prahy. Odpovědí na dotazy vyvolané našimi notickami o rodopisu v denních i jiných ilstech zasláno 166, na něž došlo 12 přihlášek za členy.

Z tiskárny v Třeboni vyžádán větší počet časopisů za účelem rozeslání po knihkupcích, kterým bude jako ukázka nejprve zasláno propagační číslo. První pokus byl učiněn u fmy O. Pyševce v Praze.

Krejčíkův slovníček latinsko-český, bude rozeslán v počtu 28 výtisků s připojenými notickami na redakce některých časopisů, se žádostí o otištění.

Otázka členského odznaku bude vyřízena na mimořádné valné hromadě, poněvadž třeba provést příslušnou změnu stanov. 14 členů má tento odznak již zaplacen, ostatní členstvo vybízí se tímto, zda-li si jej přeje. Cena bude asi 10.— Kč. Pro lepší evidenci členů budou natištěny a vydány členské legitimace o zaplacených příspěvcích.

Za nové členy byli přijati: 1. Dr. A. Daublebský-Sterneck, nám. ředitele banky, Děčín n. L., 2. Fr. Fišer, akadem. malíř, Praha VII., Heřmanova 5, 3. Jaroslav Chytil, pošt. revident, Olomouc, 4. Vladimír Janovský, architekt, Praha-Bubeneč, ul. Alb. Bráfa 784, 5. B. Kšára, kreslič, Praha XII., Jugoslávská 236-15, 6. Fr. Peška, stavitel, Vyškov, 7. L. Pokorný, odb. učitel, Ml. Boleslav, 8. E. H. Popper, ředitel United States Lines, Praha XII., Třebízského 7, 9. MUDr. B. Pour, lékař, Praha II., Jungmanova 4, 10. Jos. Pressler, ředitel továrny, Praha-Libeň 977, 11. Bohuslav Rössler, hotelier, Zábok n. Labem, 12. Karel Schwarzenberg, velkostatkář, Orlík n. Vlt., 13. V. J. Tachecí, vr. úč. rada v. v., Praha XII., Zborovská 56,

Vystoupili členové koncem roku 1932: V. Král, velkoobchod, Praha II., Bredovská, 2. Marie Černá, knihkupectví, Praha I., Karlova 2.

Zemřel: Dr. Klement Bezděka, advokát, na Mělníce, dne 22. dubna t. r.

Nynější stav členů: zakládajících 25, řádných 236, nových 13. Celkem 274.

Nabídky 2 badatelů pp.: J. M. Jakubičky, profesora a V. Lenkvíka přijaty a zaslány jim dopisy, obsahující podmínky.

O diplomech selských rodů bylo rozhodnuto, upozorniti v časopise i v jiných listech o tom, že naše společnost jest ochotna na náklad zájemců, provésti příslušná bádání a v kladném výsledku vydati potvrzený vývod, nebo rozrod ve formě diplomu.

Kdo by si přál z příslušníků někdejších erbovních a šlechtických rodin, vyhotovení kopie diplomu se znakem, bude mu za příslušnou odměnu opatřen kanceláří společnosti.

Zpráva pokladníka A. Hrabáka: Tiskárně zaplacen dlužný účet 3.000 Kč a tajemníku společnosti vyplaceno 300.— Kč, jako odměna za duben. V pokladně zbývá 1.400 Kč, mimo základního jmění.

Na volný návrh jednatele Pelikána, schváleno ustavení »Heraldického odboru« a založení rodopisné kartotéky, kterou byl by položen základ k »Rodopisnému ústavu«. Podrobnosti dojedná odborná komise, do které zvolení pp.: Vl. Janovský, Z. Kolovrat-Krakovský, Dr. A. Krejčík a V. Pelikán.

Ustavující schůze »Heraldického odboru«, konaná dne 9. května t. r. v restaurantu »Šindelář«, za účasti pp.: P. Frà Foche, Vl. Janovského, P. Frà Horkého, Z. Kolovrata-Krakovského a V. Pelikána. Byl projednán účel a cíl odboru, jakož i celkový program, za tím účelem byl vypracován jednací řád. Usneseno vybídnouti veškeré zájemce a milovníky heraldiky k organisování, za účelem úplného vědeckého zpracování české heraldiky, což na tomto místě

činíme. Přihlášky členů do »Heraldického odboru« budtež řízeny na kancelář společnosti v ruce jednatele V. Pelikána.

Schůze výboru dne 31. května t. r. konána v kavárně Malostranské, za přítomnosti 7 členů.

Po přečtení zápisu z minulé výborové schůze, podal jednatel Pelikán zprávu jednatelekou: Za nové členy se přihlásili: 1. Rudolf Čumpelík, stud. filos., Praha XII., 2. Fr. Ignác Foch, katecheta, Praha III., Maltézský konvent, 3. Fr. K. V. Horký, kaplan, Praha III., Maltéz. konvent, 4. Cyrill Pelikán, rytec a ciselér, Praha I., 5. M. J. Vochoč, posluchač filos., Praha III., 6. Jos. M. Jakubička, st. profesor v. v., Praha-Spořilov, 7. Václav Lenkvík, správce, Hostomice, 8. Felix Kunz, klenotník, Plzeň. — Vystoupili: 1. Dr. Fr. Blanda, Praha I., 2. Fr. W. Venier, Eichwald u Teplic-Sanova.

Dne 20. května t. r. zemřel člen společnosti A. P. Šlechta v Praze, pozůstalé vdově bylo kondolováno, Dne 1. května zemřel v Berlíně Dr. St. Kekule v. Stradonitz, dopisující člen naší společnosti, pozůstalé rodině byla rovněž projevena soustrast.

Knihkupcům: O. Pyšvecovi, A. B. Černému a Z. Reachovi, v Praze, bylo dáno do prodeje po 10 exemplářích veškerých dosud vydaných publikací a časopisů. Ostatním knihkupcům budou tyto rozeslány po letních prázdninách.

Heraldický kroužek při společnosti, začal již pracovat a sestavil si program v rámci stanov společnosti. Pravidelné schůze konají se každé druhé úterý o 20. hod. v Malostranské kavárně. —

Za ochravného pokladníka, přednesl zprávu pokladní p. dr. Krejčík, který konstatoval, že po zaplacení některých větších účtů, snížila se pokladní hotovost tak, že bude nutno vybrati ze základního jmění. Dále oznamuje, že dokončení rejstříku k »Popisu obyvatel města Prahy« bude pracnější, nežli se původně zdálo, a žádá proto za honorář, který byl výborem povolen, vzhledem ku vnitřní hodnotě a významu chystaného díla.

Žádáme naše členy, by správně platili členské příspěvky, abychom je zbytečně nemusili upomínati, čímž vzrůstá zatěžující agenda a vznikají výlohy ke škodě společnosti. Někteří členové byli upomenuti již třikráte, jelikož nedali žádné odpovědi, bude společnost nucena odevzdati takové případy právnímu zástupci k vymáhání.

Zpráva o schůzi předsednictva Rodopisné společnosti, konaná dne 4. září 1933 v místnosti Malostranské kavárny o 17. hod. odpolední, za přítomnosti pp.: Dra Krejčíka, Zd. Kolovrata, Hrabáka, Pelikána a Kamareitha.

Zpráva jednatele: Za nové členy přihlásili se: 1. Jos. Brotánek, přednosta pošt. úř., Praha XII., 2. Karel v. d. Bruch, říd. učitel, Važany Linh., 3. Ant. J. Divina, účet. úřed., Užhorod, 4. Karel Nedvěd, bank. úřed., Praha II., 5. Jos. Neuberger, studuj., Praha XII., 6. Bohuš Husák, Praha XII., 7. Jan Pelikán, správce družstva, Č. Budějovice, 8. Dr. Otto Seydl, astronom St. hvězdárny, Praha I., Klementinum, 9. MUDr. Fr. Šíma, lékař, Mnichovice, 10. Ing. arch. Břetislav Storm, Bratislava, 11. Karel Vyšín, úřed., Praha-Micnle. —

Vystoupili: Dr. Karel Hostaš, řed. musea v Klatovech, následkem vleklé choroby a V. Losenický, majitel průmyslových podniků v Podmráčí, následkem odjezdu. —

Knihkupcům bylo rozesláno 100 výtisků propagačních čísel časopisu s přiloženým výročním. Účelem bude rozesílání časopisu do komise těmto, projeví-li zájem.

Dluhující členové byli upomenuti v počtu 5 zakládajících a 45 řádných, někteří z nich již po čtvrté. —

Za publikace a tiskopisy bylo strženo, dílem hotově, dílem šekem, od počátku společnosti Kč 1.783.20, z toho za letošní rok od 1. dubna počínaje Kč 878.60. Poměrně nejvyšší zájem jeví se o Markusovu: Rodinnou kroniku, která se chystá do tisku ve 2. vydání. —

P. farář P. Hájkoví v Hrubém Rohozci, bylo blahopráno k jeho 70. na-

rozeninám. — Maďarská genealogická společnost »Tarsasag«, poděkovala francouzsky za blahopřání k 50. jubileu trvání jejímu. —

Státnímu památkovému úřadu byl zaslán příspěk o založení »Heraldického odboru« při Rodopisné společnosti a nabídnuta mu spolupráce na poli heraldiky. St. památkový úřad dopisem z 23. června t. r. čj. 2315, uvítal tuto snahu a slíbil o nových objevech podávati zprávy. —

Pro heraldický kroužek bylo zakoupeno 9 fot. desek, obsahujících erby a portréty šlechticů, za účelem rozmnožování snímků a prodávání členům společnosti, ku zakládání a doplňování sbírek tohoto druhu. —

P. Dr. Krejčík oznámil, že dílo dra Šebesty »Popis obyvatel města Prahy r. 1770«, jest hotovo v rukopise i s velmi obsáhlým rejstříkem a počíná se právě tisknouti. —

Mimořádná valná hromada Rodopisné společnosti čsl., konaná v kavárně »Šindělář«, Praha II., dne 4. listopadu t. r. o 1/2 h. hod. večerní za účasti 28 osob.

Pan místopředseda dr. Krejčík zahájil schůzi a omluvil nepřítomnost pp. sen. Hrubého, velkostatkáře Zd. Kolovrata, Dr. Ant. Markuse a R. Hrdličku z Tábora — načež přednesl referát za výbor RS.:

Žádal o dodatečné schválení k tomu, že výbor společnosti již dříve vyzval, ze základního jmění, které jest dle stanov nedotknutelné, částku 7.000 Kč, jakožto zálohu na tisk Šebestova díla »Popisu obyvatel« a žádal dále o povolení k dalšímu vybrání peněz v případě potřeby. Vybrané peníze se po čase opět navrátí, po rozprodání větší části nákladu knihy. Krok výboru byl na návrh dra Seydla jednohlasně schválen bez debaty.

Na místo dosavadního resignovaného účetního a zapisovatele společnosti p. Mareše, navržen p. Vyšín, soukr. úředník v Praze XIV. a také ihned zvolen.

»Heraldický odbor« při společnosti rozhodl se k tomu, že svým nákladem vydá členský odznak který již dříve v r. 1930 navržen ale pro velký náklad nezhotoven. Odznak tento provede odborně člen »Heraldického odboru« p. Cyrill Pelikán, rytec a ciselér v Praze, a cena jeho bude 10.— Kč. Hlasováním rozhodnuto, aby odznak byl zhotoven a všichni přítomní hodlají si tento zakoupiti. —

Mimo to navrhl »Heraldický odbor« vydání členského diplomu v podobě umělecky provedeného ornamentálního rámu, ve kterém by se nacházelo jméno jednotlivého člena RS., případně stáří rodu s podpisy členů výboru. Diplom bude vydán pouze v tom případě, přihlásí-li se alespoň 50 subskribentů. Cena diplomu bude rovněž 10.— Kč.

Výtěžek plynoucí z vydání odznaku a diplomu připadne »Heraldickému odboru«, který ho použije k zakoupení sbírek a publikování svých badatelských prací.

Závěr večera vyplnila přednáška p. dra Krejčíka: O soupisu obyvatel Starého města Pražského z r. 1770, která byla velmi zajímavá a poučná, vysvětlila a objasnila lecos neznámého přítomným členům.

Jednatel společnosti rozdál přítomným členům legitimace, které umožňují přehled placených příspěvků. Ostatním nepřítomným členům budou tyto postupně zasílány poštou. —

Rodopisná společnost vydáním knihy Dr. Šebesty a Dr. Krejčíka, Popis obyvatel hlavního města Prahy z r. 1770 se velmi finančně zatížila: proto žádá ty členy, kteří mají nedoplatky členských příspěvků, aby nám tyto včas zapravili buď najednou, nebo ve splátkách, neboť upomínáním vzrůstají značné výlohy v neprospěch společnosti.

Mimo to jsou členské legitimace vyhotoveny a zájemci mohou si tyto osobně vyzvednouti v kanceláři společnosti v Praze II, Těšnov 1220 (státní archiv zemědělský) v úředních hodinách (8—14). Ti, kteří jsou mimo Prahu, necht' zašlou výlohy na porto, neboť při značném počtu členů (300) nelze všem členům tyto na účet společnosti rozesílati. Rovněž při každém jednotlivém dotazu, necht' každý přiloží známky na zpáteční porto.